

Inhoud

Een zonnige stadswandeling met Spaanse bril - Sol y Sombra	2
De Waterpoort - de grote rivieren van koning Filips IV	3
Koninklijk Museum voor Schone Kunsten – Dezelfde plek: andere tijden, andere Spanjaarden.....	5
Koninklijk Museum voor Schone Kunsten – Dezelfde Rubensen: andere tijden, andere plek.....	6
Instituut voor Tropische Geneeskunde - Spaans benauwd in 1914 – Spaanse griep in 1918	7
Rosier 22, Karmelklooster en kapel van Sint-Theresia van Avila - In elke straat een klooster	8
Maagdenhuis – Keizer Koning Karel.....	9
Museum Mayer van den Bergh – ‘Spaanse kunst’: Vlaamse kunst	10
Komedieplaats 18, Bourlaschouwburg - ‘t Kan verkeren – taal en toneel	11
Sint-Jacobskerk - Over de grenzen en de eeuwen – heiligen, pelgrims en kunstenaars.....	12
Meir 79, ‘Wapen van Spanje’ – Niet alleen de vlag, ook het wapen(schild) dekt de lading.....	14
Twaalfmaandenstraat, de Handelsbeurs – een kruispunt voor alle windstreken	15
Eiermarkt 13-17 - Even binnen springen bij Jan de Bilbao	16
Schoenmarkt 8, Kapel van Onze-Lieve-Vrouw-Toevlucht - Mariadevotie ‘a la Andalucia’.....	16
Sint-Andrieskerk – Hedendaags: Rubens in Madrid en Maria in Antwerpen	17
Museum Plantin-Moretus - Een wereldwijde afzetmarkt i Muchas gracias, Felipe II !.....	18
Sint-Jansvliet 25, Pelgrimsherberg op weg naar Compostella.....	19
Hoogstraat 70-72, Sint-Julianusgasthuis - Een feestelijke Pelgrimstafel	19
Grote Pieter Potstraat 5, voorheen ‘Home Fabiola’	19
Suikerrui - Gran Canaria retour – een toestroom van suiker.....	20
De kathedraal van Onze-Lieve-Vrouw – Vorsten in glas.....	21
De Kathedraal - Op zoek naar heiligen die écht uit Spanje komen.....	23
Stadhuis – Een logo met vorstelijke kleuren.....	24
Grote Markt - Braderijstraat – Spanjepandsteeg – Oude Beurs: Spaanse panden en poortjes.....	26
Sint-Carolus Borromeuskerk - barok der triomf - Triomf der barok.....	27
Lange Nieuwstraat 3-5, Sint-Nicolaasplaats - Komt de goedheilig man nu echt uit Spanje weer (a)an?.....	28
Snijders en Rockoxhuis – Spaanse bruid in de buurt	29
Pieter Van Hobokenstraat 9, gevelbeeld Nuestra Señora de la Soledad om de eenzaamheid te doorbreken.....	30
Paardenmarkt 89, Godshuis Almaras.....	30
Italiëlei, Franklin Rooseveltplaats, Operaplein, Frankrijklei - Bovengronds en ondergronds.....	31
Middelheimmuseum - escultura moderna	32
Naar huis met tram of j Taxi !.....	33
Gastronomisch import	34
Overzicht van de Spaanse Habsburgse vorsten - van het begin tot Vrede van Utrecht en Vrede van Rastatt.....	35

Een zonnige stadswandeling met Spaanse bril - Sol y Sombra

De reden dat we als toerist aangetrokken worden door Spanje is dikwijls het leventje in de zon, maar wellicht in een feestelijker vakantieoord dan onze *Playa de Santa Ana*.

Als cultuurminnaar ben je misschien goed vertrouwd met de Spaanse steden of het binnenland, hun geschiedenis en rijke cultuur. Of je bent er nieuwsgierig naar te vernemen wat wij, in de historisch Spaanse Nederlanden, gemeen hebben met het mediterrane leven?

In deze stadswandeling gaan we in Antwerpen op zoek naar Spaanse sporen, voor de hand liggende en andere. Sommige zijn ondergronds verdwenen, zoals het Spaans kasteel (de Citadel) en de Spaanse wallen, andere klinken nog door in de taal, zoals onze geliefde bijnaam 'sinjoren'.

De kronkelende wandelwijzer (*camino*) helpt je op weg en trekt enkele rode draden door het stadsweefsel en tussen de Lage landen en het Iberisch schiereiland.

Rubens kruist enkele keren ons pad, net zoals onze vorst Karel V en prins Filips (later de IIe). Hun Spaanse tijdgenoot schreef "*Het schatrijke en dichtbevolkte Antwerpen, dat men met recht en reden wereldstad mag noemen, omdat men daar alles ziet samenkomen dat God geschapen heeft en in zo'n overvloed dat alle steden en volkeren van de christenheid en zelfs van daarbuiten er zich komen bevoorraden.*" (Juan Cristóbal Calvete de Estrella, secretaris van de prins, 1552).

Het echt hedendaagse wordt nochtans niet vergeten en de schaduwkant van onze gemeenschappelijke geschiedenis gaan we niet uit de weg.

Her en der geven we je Spaanse woorden mee zoals je die op een stadsplan te lezen krijgt (*in schuine druk*).

Wegens verbouwingen kom je ook wel bouwstellingen tegen!

Alle thema's samen kunnen gemakkelijk een dag vullen; wil je een museum of kerk binnengaan, controleer dan apart de openingsuren en de beschermingsmaatregelen tegen het coronavirus.

Na elke bezienswaardigheid geven we het meest interessante parcours (*camino*) aan naar het volgende punt.

Camino: gesuggereerd vertrekpunt: Gillisplaats (op het Zuid), aan de Waterpoort

Wie Antwerpen bereikte langs het water – de mooiste toegangsweg – stond voor één van de Waterpoorten. Deze stadspoort uit 1624 sloot het Maeygat af (nu: Vlasmarkt) en is tweemaal op wandel gegaan.

Stads- en riviergevels waren opgevat als een Antieke triomfboog ter ere van onze koning Filips IV, hoewel deze Spaanse vorst zijn Nederlanden nooit bezocht heeft. Inspiratie kwam waarschijnlijk van Rubens, die op zijn beurt terugging op de Porta Pia van Michelangelo in Rome (1564). De uitwerking is in zwaar plastische barokstijl, waarbij de massale verhoudingen en het bovenste beeldhouwwerk verlicht worden door vooruitspringende frontons (Huybrecht van den Eynde en Hans van Mildert).

Aan de westgevel, de zijde naar de rivier, zit de stroomgod Scaldis, meer dan levensgroot en haast in 3-D, naakt met gekruiste benen. Hij leunt op een vaas met uitstromend water en houdt in de rechterhand een hoorn van overvloed.

Samen met opnieuw vrije scheepvaart hoopt Antwerpen ook op een overvloedige welvaart, een hoop die de stad allereerst voor zichzelf koestert, maar die binnen het Spaanse wereldrijk evenzeer kan bijdragen tot eer en glorie van de vorst (en zijn schatkist). Dat is de politieke boodschap op de (officiële naam:) 'Coninckspoort', in plechtstatig Latijn 'Porta Regia', voor het vandaag onleesbare opschrift: Begrijpelijkerwijze wordt de allusie op andere grote(re) rivieren gemaakt aan de kant van de Schelde.

CVI TAGUS ET GANGES, RHENUS, CVI SERVIT ET INDUS,	Voor hem aan wie de Taag en de Ganges, de Rijn en ook de Indus onderworpen zijn,
HVIC FAMVLAS GAVDET VOLVERE SCALDIS AQUAS.	voor hem verheugt de Schelde zich haar dienstbare golven te laten rollen.
QVAUSQUE OLIM PROAVO VEXIT SUB CAESARE PVPPE,	En de schepen die ze ooit vervoerde toen uw overgrootvader keizer was,
HAS VEHET AVSPICIIS, MAGNE PHILIPPE TVIS.	die zal ze onder uw auspiciën dragen, grote Philippus.
S. P. Q. ANTVERP. HANC MOLEM DEDIC. XVII KAL. MAII (I) . I) C XXIV. (Lees MDCXXIV)	De senaat en het volk van Antwerpen hebben dit reusachtige bouwwerk ingehuldigd de 17e dag voor de Kalenden van mei 1624 [=15 april 1624]

De handtekeningen van de opdrachtgevers, logischerwijze de kant van de stad (en als loyale *onderdanen* onder het wapenschild van de koning) zijn nog wel goed leesbaar:

PORTA REGIA VRBI MUNIENDAE ET ORNANDAE EX S. C. POSITA CONS. D. JOANNE HAPPART , EQVITE D. CAROLO DE MERE PRAEF. AER. D. JOANNE ROOSE RENALDO HVGENS ADAMO LEERMANS (I) . I) C XXIV.	KONINKLIJKE POORT, OM DE STAD TE BESCHERMEN EN TE SIEREN, OPGERICHT KRACHTENS EEN SENAATSBESLUIT, ONDER HET BURGEMEESTERSCHAP VAN RIDDER JOHANNES HAPPART [EN] CAROLUS DE MERE SCHATBEWAARDERS DE HEREN JOHANNES ROOSE RENALDUS HUGENS ADAM LEERMANS 1624
--	--

Onder Filips IV bleef Antwerpen gespaard van oorlogsgeweld en grote rampen; in 1663 stichtte David Teniers de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten. Dat wijst, naast een zekere economische activiteit, op culturele bloei van architectuur, schilder- en beeldhouwkunst en grafische kunsten. De drukkers en graveurs exporteren enorme hoeveelheden, o.a. prenten, naar de Spaans-Amerikaanse markt.

Voor de Antwerpenaren is dit de 'wandelende' poort. Bij de rechttrekking van de Scheldekaaien in 1883 werd ze naar de naburige, ondertussen overwelfde, Sint-Jansvliet overgebracht, tot de aanleg van de voetgangerstunnel (1933). Daar en hier, vrijstaand zoals het een echte Antieke triomfboog betaamt.

Zo vind je ze ook in Spanje, vaak planmatig in een stedenbouwkundig concept, in Valencia, de *Puerta de la Mar* (1946, inspiratie uit Madrid).

Camino: Gillisplaats > Museumstraat > Lambermontplaats > Leopold de Waelstraat > Leopold de Waelplaats: Museum voor Schone Kunsten

Leopold de Waelplaats 1 (tijdelijk gesloten wegens werken)

Waar we nu de voorgevel van het museum bewonderen, was eertijds de binnenplaats van de citadel, alias ‘het Spaanse kasteel’. Wallen beschermen de stad maar een burcht dient meer dan eens om de stedelingen onder de duim te houden. Zo ook de citadel zoals de hertog van Alva, voluit Fernando Álvarez de Toledo, de beslissing van de landvoogdes uitvoerde aan de zuidflank van de stadsomwalling (waardoor de stad met 60 ha vergrootte).

In april 1566 hadden de edelen, verenigd in een Eedverbond, aan landvoogdes Margareta van Parma een smeekschrift overhandigd met verzoek zachter op te treden tegen de aanhangers van de Hervorming maar vooral minder centralistisch te besturen.

Nadat vanaf augustus de Beeldenstorm over de Lage landen woedde, in Antwerpen op 20 augustus, reageerde koning Filips II door de hertog van Alva aan te stellen als gouverneur-generaal.

In 1567 arriveerde hij met 10.500 soldaten (*tercios*), richtte zonder dralen een ‘Raad van Beroerten’ op en begon vanaf januari 1568 met de eerste arrestaties. De onthoofding van Lamoraal, graaf van Egmont en Filips van Montmorency, graaf van Horne op Pinksterzondag 5 juni 1568 is daarvan het trieste hoogtepunt. Beide edelen (graven) werden geëerd met een straatnaam, net zoals de Geuzen.

Een andere diepzwarte bladzijde is de Spaanse furie van 4 tot 6 november 1576 (waarover we meer vertellen rond de Grote Markt). Een jaar later bekoelde de Antwerpse bevolking haar woede door de fronten van de citadel te slopen langs de stadszijde en het standbeeld van Alva omver te trekken, wat zowel door de eigentijdse media als door de romantiek van de 19^e eeuw in beeld gebracht werd.

Bij de definitieve afbraak van het Spaans kasteel in de late 19de eeuw kwam hier een nieuwe planmatige woonwijk met straten in stervorm.

Wanneer je nu zelf op de Leopold De Waelplaats staat, voor het museum, sta je inderdaad ongeveer op de binnenplaats van de citadel, waar een bronzen standbeeld van de hertog van Alva het tweekoppig monster ‘ketterij en rebellie’ vertrappelde (misschien wel het beroemdste werk van Jacob Jonghelinck, 1571). Het was gesmeed uit het brons van zes buitgemaakte kanonnen. Omdat het aanzien werd als een pompeus symbool van de bezetting sneuvelde het nauwelijks zes jaar later bij de bestorming van de citadel door de opstandige Antwerpenaren.

Vandaag kan je twee andere Spanjaarden dag zeggen en wel kunstenaars.

Kijk je naar de voorgevel van het museum, dan kan je op de ertribune met elf borstbeelden, met enige moeite, uiterst links, **Diego Velázquez** identificeren, de meester van de Spaanse barokke schilderkunst. Nog meer dan onze Zuid-Nederlandse barok is de Spaanse versie doordrongen van diepe religiositeit maar toont ze ook de brutale alledaagsheid van de geportretteerde hofdwergen.

Goed om weten: toen Rubens in 1628 in Madrid verbleef, moedigde hij hem aan zich in Italië te gaan vervolmaken (naar zijn eigen ervaring).

Kijk je voor je voeten, dan zie je een hedendaags kunstwerk van **Cristina Iglesias**: de ‘Diepe fontein’ (2006). In een cyclus van 64 minuten loopt de fontein, die er geen is, helemaal leeg en vol. Ze staat voor tijd en getijden, komen en gaan, geven en nemen. Leeg onthult het waterbekken een bodem van bronzen eucalyptusbladeren, vol reflecteert het de gevel van het museum.

Neem hier vooral je tijd (de brede zitbank van Ann Demeulemeester nodigt je uit)!

Zowel Diego Velázquez als P.P. Rubens schilderden een portret van hun vorst, koning Filips IV; het ene hangt in het Pradomuseum, Madrid, het andere is in de Hermitage, Sint-Petersburg, beland.

Het Prado zelf bezit van Rubens niet minder dan 123 werken!

Hier in Antwerpen dien je nog even geduld te oefenen voor je na de heropening van de Rubenszaal in het museum opnieuw kan gaan kijken naar twee andere werken: 'Bernardino de Mendoza uit het vagevuur bevrijd op voorspraak van de heilige Theresia van Ávila' (1630-1635), en 'Christus aan het kruis' (bekend als 'De lanssteek' (1620).

Het eerste, met zeer Spaanse inslag, hing in de kloosterkerk (1624) van de **ongeschoeide karmelieten (Descalzas)**, de tak van de congregatie die ontstond door de hervorming van Theresia. Zoek die kerk niet, ze stond aan de Graanmarkt, nu de Theaterbuilding. Talrijke priors van deze congregatie waren van Spaanse origine en de kerk was de begraafplaats bij voorkeur van de Spaanse families die in de buurt woonden.

Door de Franse revolutionairen ontwaard, diende de kapel nog een tijdje als depot voor de kerkelijke kunst, nuttig voor het Academie-onderwijs.

De Academie zelf huist in de voormalige Minderbroederskerk; in die kloosterkapel was Nicolaas Rockox de bekendste mecenas. In 1619 gaf hij de opdracht voor 'De Lanssteek' voor het hoofdaltaar. Vlak achter dat hoofdaltaar had het **echtpaar Rockox - Perez** een eigen grafkapel met hun epitaaf, eveneens van de hand van Rubens (1613-'15). Hun beider portretten op de luiken richten zich naar het middenpaneel 'De ontmoeting van de apostelen met de verzezen Christus', een hoopvol perspectief voor wie het aardse aanziet als een voorspel op de eeuwigheid.

De tentoonstelling uit 2016 'Goddelijke interieurs' heeft die verdwenen kerkgebouwen tot leven gebracht. Valerie Herremans heeft in 'Rubens doorgelicht. Schilderijen uit verdwenen Antwerpse kerken' ook met geavanceerde 3-D-technologie de architectuur gereconstrueerd.

<https://www.museodelprado.es/en/the-collection/art-works?searchObras=rubens>

<https://www.kmska.be/nl/collectie/peter-paul-rubens>

Camino: Leopold de Waelplaats > Volkstraat > Nationalestraat / Kronenburgstraat: Instituut voor Tropische Geneeskunde

In van Dale staat een hele kolom bij het adjectief 'Spaans'. Naast veel lekkere verwijzingen, pikante zoals Spaanse peper en Spaanse vlieg, enkele naargeestige zoals 'Spaanse laarzen' (beenijzers), 'Spaans benauwd' en 'Spaanse griep'. Wie het zeker *benauwd* had, d.i. 'veel pijn lijden', was de Antwerpse bevolking die bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog gedurende 36 uur een Duits bombardement te verduren kreeg op 8 en 9 oktober 1914 (met 4 à 5 inslagen per minuut). Als vertegenwoordiger van een neutraal land, was het de Spaanse consul Sebra y Saiz, die een delegatie van het Antwerpse stadsbestuur, burgemeester Jan de Vos, schepenen Louis Franck, senator Ryckmans, drie burgers, begeleidde bij de Duitse generaal von Beseler, een militair, om de overgave te onderhandelen (de conventie van Kontich).

In de volgende jaren, na de oorlogsintrede van de Verenigde Staten, waren de Antwerpenaren benauwd voor een andere pijn door de dreigende hongersnood. Spanje met Nederland zorgde met voedingsmiddelen voor de bevoorrading van onze noodlijdende bevolking.

Nog voor het einde van het wereldconflict in 1918 duikt het adjectief nogmaals op: de '**Spaanse' griep**. De eerste gevallen van deze beruchte pandemie van het griepvirus zijn gedocumenteerd in de Verenigde Staten in 1918 en de ziekte kwam allicht met soldaten naar het Europese front. Het agressieve H1N1-virus trof een door oorlogsjaren en ontbering verzwakte bevolking en kostte het leven aan tenminste 20 miljoen, mogelijk nog meer miljoenen burgers en militairen het leven tot in 1919.

De benaming is misleidend want het was niet de ziekte zelf die uit Spanje kwam, wel het nieuwsbericht daarover. In de maanden na de Wapenstilstand heerste er nog lang geen vrede en de overheden bleven een strikte perscensuur handhaven. Nu was Spanje in de wereldoorlog een neutraal land gebleven waardoor het toezicht op de media er veel toleranter was en de kranten vrijuit konden berichten over deze wereldwijde gezondheids crisis. Spanje zelf bleef niet gespaard van deze pandemie en verloor ongeveer 1% van zijn bevolking of 200 duizend sterfgevallen.

Het kwaad komt altijd uit een 'ander' land; in Duitsland heette de ziekte o.a. 'Flandern-Fieber', in Groot-Brittannië 'Flemish flu' (Vlaamse koorts of griep) !

Waarom vertellen we dit hier? De studie van infectieziekten en het bestrijden van epidemieën is het terrein van het Instituut voor Tropische geneeskunde. Het ITG zelf betreft een gebouw uit 1928-'33, in een sobere Art-Déco stijl. Het initiatief voor deze gezondheidscampus kwam van provinciegouverneur baron Holvoet; tijdens de werken kwam de beslissing de École de médecine tropicale (in het Dudenpark, Vorst), naar de havenstad Antwerpen te verplaatsen. Zo bevindt de Spaanse tegenhanger zich ook in havenstad Barcelona.

De uitbreiding van activiteiten van het ITG noopte ertoe in 2001-2006 het aanpalende klooster in de Sint-Rochusstraat te integreren als Campus Rochus. De gevel van de kapel, gedateerd 1673, verwijst naar de vestiging als kartuis (tot 1783); na een woelig intermezzo van industrieel gebruik, betrokken van 1830 tot 2001 de zusters kapucinessen het complex.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Spaanse_griep

Camino: Nationalestraat > Sint-Rochusstraat > Begijnenstraat > Rosier

Rosier 22, Karmelklooster en kapel van Sint-Theresia van Avila - In elke straat een klooster

Als frontlijnstaat van de katholieke contrareformatie werden te Antwerpen in de 17de-18de eeuw vele kloosters gesticht, op zeker ogenblik zelfs té veel volgens bisschop Malderus.

De stichting van de karmelietessengemeenschap is exact gedateerd op 6 november 1612, onder de aartshertogen Albrecht en Isabella en meer bepaald tijdens het Twaalfjarig bestand.

Een Spaanse dame ligt aan de oorsprong, zuster Anna van Sint-Bartholomeus (1549-1626). Als verpleegster en secretaresse was zij de vertrouweling van (de heilige) Teresia van Ávila, de grote hervormster van de karmelietenorde. De nieuwe strenge contemplatieve tak die zich ter onderscheiding van de oude tak de 'Ongeschoeide' noemt, heeft dan ook een Spaans karakter. Dit klooster stond in Antwerpen bekend als de 'Spaanse Theresianen'. Er waren namelijk ook 'Engelse karmelietessen' die binnen de Antwerpse muren hun toevlucht gezocht hadden. In Spanje is de naam 'las Descalzas' / 'los Descalzos' ingeburgerd als synoniem voor de 'ongeschoeide karmelietessen / karmelieten'.

Een anekdote heeft de Spaanse kloosterlinge in de Antwerpse kronieken een grote populariteit opgeleverd en het stadsbestuur mee achter haar zaligverklaring doen scharen. Wanneer de stad in 1622 door een Staats leger bedreigd wordt, krijgt Anna van Sint-Bartholomeus een 'goddelijk visioen' en weet zij tijdig de militaire gouverneur te waarschuwen; de verrassingsaanval wordt afgeslagen. In 1817 wordt zij zalig verklaard en bijgevolg ook vereerd door de zusters.

Van in de 17de eeuw tot het midden van de 20ste eeuw was er in Antwerpen, net als in het katholieke Spanje, haast in elke straat een klooster. Ook vandaag nog zie je aan de hand van scholen en verzorgingsinstellingen hoeveel congregaties ooit in het stadsbeeld aanwezig waren.

<http://karmel.be/communities/karmelietessen-antwerpen>

Camino: Rosier > Mechelseplein > Lange Gasthuisstraat

Het Maagdenhuis, van 1522 tot 1882 het weeshuis voor meisjes en vandaag nog het hoofdkantoor van het Antwerpse OCMW, bezit (in de archieven) een exemplaar van **de akte waarbij Karel tot keizer (Karel V) van het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie** wordt gekozen (de duizenden geleende guldens als steekpenningen staan niet vermeld).

Hoewel we als de Spaanse Nederlanden bekend werden, waren we toch geen Spanjaarden. Omdat Karel in 1500 geboren te Gent en door zijn vader Filips de Schone in de wieg gelegd was als hertog van Brabant, graaf van Vlaanderen, Henegouwen, enz. enz., groeide hij uit tot landheer van de hele Nederlanden in 1515.

Amper een jaar later, in 1516, wordt hij als erfgenaam van zijn moeder, Johanna van Castilië, ook koning van Aragon en Castilië. Zoals iedereen, wordt hij het best (en het liefst) met zijn hoogste titel aangesproken: 'keizer Karel'. Vanuit onze Habsburgse erfenis is hij voor ons 'keizer Karel V', maar in de Spaanse dynastieke opvolging telt hij als 'Karel I'. Al is hun koninkrijk nog zo wereldwijd, de opvolgers van Karel 'I' moeten het op de Spaanse troon zonder die keizerlijke titel stellen. Zij gaan dan door het leven als 'koning van Spanje', al zijn ze voor ons allereerst de landheer van de Nederlanden. Maar 'koning' klinkt beter, toch zeker in het Ancien Régime. En dat geeft de totaal verkeerde indruk dat Spanje ons zo lang bezet heeft.

In Brabant is het de gewoonte dat elke landsheer bij een eerste bezoek aan een stad **een 'Blijde Intrede'** houdt, waarbij hij de rechten van die stad onderschrijft. En zo'n gelegenheid vormt de aanleiding tot uitbundige feestelijkheden.

Karel kwam via de Sint-Jorispoort langs deze weg van de Lange Gasthuisstraat meermaals de stad binnen, telkens met een meer ronkende titel:

- op 12 februari 1515, als Karel 'van Luxemburg', net meerderjarig verklaard als prins der Nederlanden,
- op 23 november 1520, als 'Karel V', sinds één maand in Aken uitgeroepen tot keizer van het Heilig Roomse Rijk der Duitse Natie (de kroning door de paus volgde pas op 24 februari 1530, zijn verjaardag).
- op 25 november 1545, om de nieuwe 'Keizerlijke' poort in te huldigen (waarvan alleen de straatnaam Sint-Jorispoort van overblijft en enkele historische foto's van de afbraak),
- op 11 september 1549, samen met zijn zoon en erfopvolger Filips, waarvan tijdgenoten Calvete de Estrella en Vicente Alvarez uitvoerig verslag gaven. Deze laatste merkte op dat het *"de mooiste van alle Blijde Intredes was en de ontvangst de meest weelderige die men kon meemaken in onze dagen en zelfs destijds voor wie zich het verleden herinnerde. Was het om die overdaad te straffen dat God een dergelijk zware regenbui liet ontketenen waardoor het effect van het hele feest teleoorging?"* Het klopt dat bij deze gelegenheid het keur van Antwerpse kunstenaars, de leden van het Sint-Lucasgilde, voor de grote sier zorgde, onder leiding van Pieter Coecke van Aelst. O. a. de Spaanse kooplieden uit de voorname Lange Gasthuisstraat sponsorden mee, net zoals de andere handelsnaties. Omdat de kunstenaars 'eigentijds' wilden zijn, keken ze voor die triomfbogen naar Italiaanse voorbeelden en dat betekende de introductie van de Renaissance in de Lage landen.

Volgens de eigentijdse kronieken keken de Lage landen op geen stuiver, gulden of dukaat voor dergelijke 'pomp and circumstance'. Bij de *Pompa introitus* van landvoogd Ferdinand van Oostenrijk (1609-1641), bijgenaamd kardinaal-infant, een zoon van Filips III van Spanje) in 1635, werd de begroting van 36.000 gulden (overeenstemmend met 20 woningen, dus vandaag gemakkelijk € 6 miljoen) nog overschreden!

Omdat - zoals gezegd - de titel van 'landsheer van de Nederlanden' bij de koningen van Spanje hoort, maar zij na Filips II allen zonder uitzondering in 'het verre' Spanje resideren, zonder zelfs hier eenmaal op bezoek te komen, krijgen we in de hele 17de eeuw dan ook geen enkele vorstelijke 'Blijde Intrede' te vieren, enkel die van de landvoogden.

Camino: Lange Gasthuisstraat > Museum Mayer van den Bergh

In deze uitzonderlijke privécollectie die - gelukkig - als museum toegankelijk werd, zijn er een aantal merkwaardige kunstschaten. Een van de in het oog springende werken heeft een directe band met Spanje. *‘Het feest van Herodes’* is van de Vlaamse schilder die enkel in Spanje bekend is onder de naam ‘Juan de Flandes’. Deze was hofschilder van Isabella ‘de Katholieke’, gehuwd met Ferdinand van Aragon. Van zijn opleiding en eerste loopbaan is niets bekend. Wél dat hij nadien werkte in Salamanca en in Palencia, waar hij in 1519 overlijdt.

Dit paneel maakte deel uit van het retabel *‘De prediking van Johannes de Doper’* (1496-1499) in het kartuizerklooster van Miraflores, nabij Burgos. Dit contemplatieve klooster diende als mausoleum voor de ouders van koningin Isabella van Castilië. Gezien de uitgesproken voorliefde van deze vorstin voor Vlaamse kunst werd het Miraflores-klooster een schatkamer van Vlaamse beeldhouw- en schilderkunst, alsook van glazenierskunst, dankzij de beste kunstenaars van die tijd. Pas in 2003 wanneer het laatste paneel in Belgrado werd teruggevonden, werd het mogelijk om het retabel in zijn geheel te reconstrueren.

Op dit tafereel biedt Salomé op een schotel het hoofd van Johannes de Doper aan Herodes en Herodias aan, kwestie van die ‘lastpost’ voorgoed het zwijgen op te leggen. In 2010 verenigde het museum de vier gerestaureerde zijpanelen in één tentoonstelling.

Voor het beeldhouwwerk van de kartuizerskerk deed men ook beroep op **Gil de Siloë**, een grote naam in de laat gotiek. Over zijn afkomst en vorming is nauwelijks iets bekend, tenzij dat hij eenmaal vermeld staat als ‘Gil de Enberres’, lees ‘van Antwerpen’! Ten laatste in 1486 is hij in Burgos gehuwd en heeft twee jaar later het retabel gemaakt voor de grafkapel van bisschop Luis de Acuña in de kathedraal aldaar. In Miraflores kan je van zijn hand het stervormige albasteren praalgraf van koning Juan II (+ 1454) en zijn tweede echtgenote Isabella van Portugal bewonderen (1489-’93). De ligbeelden van beiden tonen hoe zij reeds in de eeuwige rust vertoeven. Ze worden omgeven door liefst 580 figuren, alle in een decoratief kader. De keuze van Johannes de Doper als hoofdfiguur voor het retabel van de Flandes houdt verband met de patroonheilige van deze koning ‘Juan’. Verder is er het grafmonument van prins Alfonso en de *Virgen del Coro*, het Madonnabeeld boven het portaal van het monnikenkoor, waarbij Maria Jezus leert zingen, wat aansluit bij het gezongen officie van de monniken. En tenslotte is er het wereldberoemde somptueuze retabel van het hoofdaltaar (1496-’99). Het is in een aantal cirkels opgebouwd en bevat als een nieuwigheid een draaibare trommel met zes tafereelen waarvoor op de wand geen plaats meer is en die afwisselend, volgens het betreffende feest van het liturgisch jaar kunnen getoond worden.

Dat de kartuis van Miraflores doorgaat voor een van de mooiste monumenten van Spanje, is dus niet enkel te danken aan Vlaamse schilderkunst, maar evenzeer aan een Antwerps beeldhouwer. Of hoe ‘Antwerps’ Spanje wel mag zijn.

Web:

<https://www.museummayervandenbergh.be/nl/pagina/juan-de-flandes-en-het-mirafloresretabel-gesignaleerd-en-opgespoord>

Camino: Lange Gasthuisstraat > Huidevettersstraat > Leopoldstraat > Komedieplaats

Aan de bustes van overwegend klassieke Franse toneelschrijvers zie je dat Pierre Bruno Bourla dit gebouw ontwierp als 'Théâtre Royal Français'(1832-1834). Om naast Vondel ook andere toneelauteurs uit de wereldliteratuur te huldigen, prijkt er ook één Spaans auteur op, **Lope de Vega** (1562-1635).

Wist je dat deze Spaanse auteur de teksten van onze Antwerpse dichteres uit de Keizerstraat, Anna Bijns, kende? Wist je dat zijn toneelstukken ook in Antwerpen gedrukt werden, in het oorspronkelijke Castiliaans?

Wist je dat *Don Quijote* bijna onmiddellijk na zijn verschijning (1605-1615) ook in de Lage Landen herdrukt en daarna vertaald werd (weliswaar in Brussel)?

We weten niet wie de Spaanse schelmenroman '*Lazarillo de Tormes*' (1554) schreef, maar de zeer vrije bewerking door Gerbrand Adriaenszn. Bredero (1585-1618) kennen we wel: de '*Spaanschen Brabander*'. Het praalzuchtige hoofdpersonage Jerolimo Rodrigo belandt rond de 1560's van Antwerpen – met zijn sappige Brabantse dialect - in Amsterdam, waardoor de auteur zich vrolijk kan maken over beide steden, want het stuk dateert uit 1617. De vaak geciteerde aanhef van het eerste bedrijf kan je online volgen op YouTube. Daaruit blijkt ook hoe de zuiderse maniertjes een zuivere volksaard en volkstaal beoedelen, waartegen Bredero zich op komische wijze afzet. De maatschappelijke elite was zeer modebewust en nam graag de formelere kledingstijl, de hoeden en (voor mannen) de puntig gesneden baardjes over; wie zichzelf sociaal optilde kopieerde dat gretig.

We blijven even bij het fenomeen '**taal**' en leenwoorden want zoals handel werkt dat in beide richtingen.

Uit het Spaans hebben we voor de hand liggende gastronomische begrippen overgenomen zoals *paella*, *chorizo*, *tapas/pintxos* en andere lekkernijen. Volgens de woordenboeken zijn sedert de 16^e eeuw de volgende woorden ingeburgerd uit het Spaans: ansjovis, kurk, cargo, passaat, neger, commando, kordaat, het teken 'x' voor 'onbekend' en wellicht ook 'masjoefel' (*muchacha*). '*Señor*' (heer) en '*pagador*' (betaalmeester) zijn ons in het Antwerps vertrouwd als 'sinjoor' en 'pagadder', maar wellicht met enige spotzucht. Zijn het de Antwerpenaren (van geboorte of aangespoeld) die zich in de 21ste zoals in de 16de eeuw als zelfverklaarde heren gedragen/gedroegen à la Jerolimo Rodrigo?

Omgekeerd, zou het Spaans aan het Nederlands enkele typische landschappen en scheepvaarttermen ontleend hebben (dikwijls via het Frans): *dique*, *duna*, *polder*; *abor*, *estribor*, *foque*, *yat*, *yola*; en ook: *droga* en *quermese* (kermis).

En wat zijn alle betekenissen van '*flamenco*'? Het adjectief verwijst eerst naar 'Vlaanderen' (*la parte por el todo* voor de Nederlanden) en daarna naar 'opgewonden, provocerend' zoals de Andalusische muziek en dans die met zigeuners geassocieerd wordt maar waarvan Wannes Van de Velde grote fan was.

Web: YouTube > openingspassage van de 'Spaanse Brabander'

Web: <https://www.alandalus.be/> (Flamencocentrum Peña al Andalus, Vorstersmanstraat 1 (op het Zuid))

Camino: Komedieplaats > Graanmarkt > Maria Pijpelinckxstraat > Wapper > Meir > Eikenstraat > Lange Nieuwstraat / Sint-Jacobsstraat

De apostel Jacobus de Meerdere (Sant-Iago, Santiago, San-Diego; feestdag 25 juli) heeft volgens de legendarische heiligenlevens het Iberisch schiereiland gekerstend en werd begraven in Compostella ('campus stellarum' – sterrenveld), een bedevaartsoord dat heden ten dage alleen nog aan populariteit wint.

Het tracé Sint-Jacobsstraat/Prinsesstraat was ooit als 'Paddengracht' een stadswal, de 'korte Oudevest'; de pelgrims naar Compostella die na zonsondergang voor een gesloten stadspoort stonden, vonden hier vanaf 1399 een gastenhuis, dat als vanzelfsprekend aan de heilige Jacobus werd toegewijd. Dit verklaart waarom de naburige wijkkapel die iets later in 1413-'15 werd opgetrokken, eveneens aan de heilige Jacobus werd toegewijd. Eens in 1477 aan de kapel de rechten van een zelfstandige parochie werden verbonden, groeide ze uit tot de huidige machtige parochiekerk.

Om plaats te ruimen was het gastenverblijf al eerder in 1454 verhuisd naar de huidige Prinsesstraat.

Op zichzelf was de kerk (gebouwd tussen 1491 en 1661) geen pelgrimskerk. De bedevaartinsignes kalebas en schelpen, in de balustrade van de toren (17de eeuw), zijn net als de pèlerine in het timpaan boven de hoofdepoort (sedert de restauratie 1980) eerder speelse verwijzingen.

Om in het culinaire te blijven, kijk eens op de communiebank van de Heilig Sacramentskapel, alias 'Venerabelkapel' (werk van Willem Kerrickx en Hendrik Verbruggen, 1696). Het geloof in de aanwezigheid van Jezus in de Communie (het heilig brood, de hostie) wil men plastisch ondersteunen door in de ajour panelen van deze witmarmeren communiebank de ingrediënten van brood uit te beelden. Maar in plaats van delicate graanhalmen verkiest men **het 'Spaanse graan'** oftewel de maïs die zich met zijn volumineuze kolven daar beter toe leent. Bovendien zijn ze hier zo natuurgetrouw dat zelfs de door de vogels weggepikte maïskorrels in hun afwezigheid staan te blinken.

Bezoekers komen hier voor de **grafkapel** van onze beroemdste historische burger, onder het schilderij dat hijzelf voor deze plaats bestemd had. De **epitaafsteen** die de kelder afsluit, draagt een lange Latijnse huldetekst, toegeschreven aan **Rubens'** goede vriend, humanist en stadsgriffier Gaspar Gevartius.

"Ter ere van de algoede en almachtige God.
Petrus Paulus Rubens, ridder,
zoon van Jan, schepen van deze stad
en Heer van Steen,
die, buiten zijn overige begaafdheden, waardoor hij wonderbaar uitblonk in de kennis van de oude geschiedenis en van alle edele en fraaie kunsten,
nog de roemrijke naam van Apelles verdiende, van zijn tijd als van alle eeuwen,
en die de vriendschap verwierf van koningen en prinses,
die door Filips IV, koning van Spanje en Indië,
verheven tot de waardigheid van schrijver van de Geheime Raad;
en bij Karel, koning van Brittannië, in 1629 afgevaardigd,
gelukkig de grondslagen legde tot de vrede,
die weldra tussen beide vorsten werd gesloten.
Hij stierf in het jaar des Heren 1640, 30 mei, in de leeftijd van 64 jaar.
Hij ruste in vrede".

Diplomaat: voor rekening van de Spaanse koning, gebruikte Rubens zijn introducties aan het Engelse hof om het terrein af te tasten inzake vredesonderhandelingen. Zijn vertrouwde met verschillende talen en culturen én met het hofleven ('de vriendschap van koningen en prinses') waren talenten waarmee hij de samenleving ook op die vlakken wist te dienen, zoals in onze tijd kunstenaars, sportlui en andere publieke figuren optreden als 'culturele ambassadeurs'. In 1629-'30 reist hij naar koning Karel I van Engeland, die hem riddert. Tijdens die diplomatieke reis naar Engeland in 1629-'30 wordt Rubens door koning Karel I van Engeland geridderd.

Kijk even naar een ander **grafmonument** in de Sint-Gertrudiskapel, aan de noordbeuk. Het marmeren beeld **van Francesco Marcos de Velasco, markies del Pico** is een schitterend werk van Petrus Scheemaecker (1693). De Spaanse tekst leert ons dat deze edelman, afkomstig van Burgos, gedurende 46 jaar de koning heeft gediend: begonnen als gewoon soldaat, opgestegen tot de hoogste militaire rangen om te eindigen als militair gouverneur van de citadel (waar deze tombe in de kapel stond en bij een Frans bombardement rake klappen kreeg).

Ooit is hier een andere bezoeker voorbijgekomen die men later met een gedenkplaat herdacht aan de toegangspoort aan de Lange Nieuwstraat. Iñigo Lopez (°1491, Loyola in Baskenland) is, na zijn kwetsuren als militair, tijdens zijn studiejaren te Parijs (1528-1535) ook in Brugge (1529) en Antwerpen (1530-1531) geweest, feitelijk om financiële hulp voor zijn studies theologie los te weken van Spaanse kooplieden. Hij logeerde bij een zekere Juan de Cuellar die het huis 'de Rozenkrans' betrok aan de hoek Lange Nieuwstraat 72/hoek Eikenstraat. In 1540 erkent de paus zijn nieuwe orde der jezuïeten.

Meer weten: <https://www.topa.be/nl/antwerp/kerken-in-antwerpen/sint-jacob/>

Camino: Lange Nieuwstraat > (Sint-Jacobsstraat) > Lange Klarenstraat > Meir

Meir 79, 'Wapen van Spanje' – Niet alleen de vlag, ook het wapen(schild) dekt de lading

Is er iets Spaans er dan in de vooravond kuieren op een boulevard, zeker waar die als promenade (*paseo*) aangelegd is op geslechte omwallingen of gedempte waterlopen (*ramblas*) ? De Antwerpse leien nemen nu pas afscheid van hun statuut van stadsautosnelweg maar de Meir is al sedert 1993 autovrij; geniet dus van dit wandelgebied.

Na zoveel eeuwen zijn de oorspronkelijke huizen er nauwelijks nog, maar namen zijn nog wel bewaard of in ere hersteld. Met de rug naar modeketen ZARA (hier sedert 1995), kan je in de top boven de winkelpui van **huisnummer 79** – als je echt heel goed speurt - wel het opschrift lezen 'Wapen – Spanje'. Architect is Jules Bilmeyer (1895).

'Wapen' is wapenschild, en daarmee geeft de schilddrager zijn identiteit te kennen. Om diezelfde reden werden wapenschilden uitgehangen aan de poorten van kastelen of later in de steden als uithangbord aan patriciërhuizen en handelshuizen. Daarom dat 'wapen' of 'schild' zo vaak als huisnaam voorkomt, gevolgd door de familienaam of de naam van de geboortestreek van de eigenaar of bouwer van het pand.

Zo waren er in Antwerpen op een totaal van 57 huisnamen die verband hielden met Spanje, 6 die 'Wapen Spaengien' (Spanje) heetten en 8 'Schilt van Spaengien', maar beide namen wisselden wel eens voor hetzelfde pand. (Voor andere Spaanse huisnamen, zie: 'Grote Markt - Braderijstraat – Oude Beurs').

En het Spaanse koningshuis (in feite het onze) genoot ook veel bijval: liefst 9 huizen heetten 'Coninck van Hispanien' en een – wat meer poëtisch – 'Gouden Skepter van Spagnien'.

Iets verder, ter hoogte van het huidig pand nr. 69, woonde ca. 1570 de Spanjaard Geronimo Pardo, vader van de schatrijke Diego Pardo. Deze laatste was o.m. de stichter van het godshuis Onze-Lieve-Vrouw van Loretten in de Lange Nieuwstraat.

Camino: Meir > Twaalfmaandenstraat

Vanaf 1498 verhuizen individuele handelaars uit landen rond de Middellandse zee uit het protectionistisch ingestelde Brugge naar het vrijhandelslievende Antwerpen. (waar Het Spaans consulaat er evenwel gevestigd bleef).

Naarmate Antwerpen in de Gouden Eeuw belangrijker werd voor de internationale handel maakten de kooplieden gebruik van een telkens groter gebouw. Sinds 1531 is het verzamelen geblazen in een écht beursgebouw, het eerste ter wereld dat voor dit doel gebouwd wordt. Deze – kortweg - 'beurs' (*bolsa*) was het financieel centrum van de wereld, praktisch voorzien maar ook gesymboliseerd door een toegang in elke windrichting. Elke werkdag kon je hier een bont gezelschap van buitenlandse handelaars aantreffen: Portugezen en Spanjaarden, Italianen en Fransen, Duitsers en Nederlanders, Engelsen en Scandinaviërs.

Filips II draineerde er in 1566 alle beschikbare kapitalen naar zijn koninklijke schatkist (*La Hacienda Real*) maar moest er ook enkele keren het staatsbankroet ondergaan ('D' voor 'default' in 1557, 1560, 1575 en 1596).

Het gebouw was in de 19de eeuw nog maar net gemoderniseerd, of het viel in 1858 ten prooi aan een verwoestende brand. Zonder dralen werd het voor de gestaag groeiende havenstad door architect Joseph Schadde heropgebouwd en voltooid in 1872, opnieuw met een glazen koepel. Een grondige restauratie werd in 2020 beëindigd.

Dank zij de stadsarchieven kan je dan ook naspeuren wie hier een grond of woning kocht meestal in de nieuw opkomende, ruim bemeten wijk tussen Keizerstraat en Meir, rond de Handelsbeurs.

De huidige aanblik van **Meir 31-33** is niet erg esthetisch, maar in 1564 kocht Antonio del Rio dit van de familie van Stralen en bouwde er een waar stadspaleis (beginnend aan huidig nr. 29). Het is te bewonderen op de gravure van een steekspel voor zijn deur uit 1594. Deze del Rio is ook bekend van kasteel Cleydael in Aartselaar. De volgende eigenaars heetten Loys Perez (in 1570) en Fernando Ximenez (in 1583). De oudere generatie herinnert zich enkel 'Magasin de la Bourse', de iets jongere wellicht P&C.

De klassieke monumentale stijl die veel zetels van **banken en verzekeringsmaatschappijen** kenmerkt, zal je ook in de zuiderse landen tegenkomen; het klimaat zet daar de weelderige architectuur en decoratie meer in het zonnetje.

Het perspectief van de Meir wordt al bijna een eeuw afgesloten door het **Torengedouw**. De architecten Jos Smolderen en Jan Vanhoenacker zetten een eigentijds 'art-déco' gebouw rond het stalen skelet.

De eerste Spaanse wolkenkrabber is even iconisch: het Telefónicagebouw (1926-1929, Madrid, Gran Via 24), met zijn 89 m hoogte erg verwant. De architect bleef wel in de traditie van barokke versiering.

[Camino: Meir > Meirbrug > Eiermarkt](#)

Stadswandelingen ten onzent 'in het Noorden' beginnen bij gevels en kijken er niet altijd achter; onze hoge zadeldaken zijn ook perfect om het regenwater af te voeren. In warme zuidse landen is de gewone huizenbouw afgestemd op verkoeling door schaduw en luchtcirculatie en zit de ware schoonheid aan de patio binnen. Kapitaalkrachtige mensen permitteren zich ook hier een rustige binnenplaats. Daarom gaan we hier toch wat dieper naar binnen.

Hier kon een Spaans handelaar, Jan de Bilbao, je rond 1559 uitnodigen in zijn dubbelhuis '**den Cleynen en den Grooten Biecorff**'. In latere eeuwen werd het meermaals verbouwd en na 1992 smaakvol gerestaureerd. De winkelpanden lopen door en rond de binnenkoer met schaduw onder het groen. In de hoek achteraan zie je een eenvoudig versierd deurpoortje; het is een smaakmakertje voor later in deze wandeling.

Talrijke straatnamen als 'Eiermarkt' waren functionele benamingen; je hoefde niet ver te zoeken naar eieren, melk, vee, paarden, ossen, lijnwaad, schoenen, ... Vrijdag was kringloopdag op de, wel ja - Vrijdagmarkt. In ons koelere, vochtige klimaat houden we trouwens van **markten** in openlucht. Het had er mee te maken dat ambachtlieden in één straat of buurt werkten en verse koopwaar volgens zijn aard van buiten de stad naar één plek of plein aangevoerd werd.

Die markten zijn grotendeels vervangen door grootwarenhuizen, en die zijn er genoeg. Maar de typische overdekte markt, met groenten, fruit en andere levensmiddelen, hebben we niet - beter gezegd - niet meer in deze buurt, want het Administratieve centrum aan de Oudaan (Renaat Braem, 1960) en het winkelcomplex hebben de 'cité' doen verdwijnen. Dus geen Boqueria of Mercado central, al trachten recente commerciële initiatieven die formule van markthal mét eetgelegenheid wel te introduceren.

Camino: Eiermarkt > Beddenstraat > Schoenmarkt

Schoenmarkt 8, Kapel van Onze-Lieve-Vrouw-Toevlucht - Mariadevotie 'a la Andaluçia'

We lopen de nu onooglijke Beddenstraat door naar de markt van de schoenen. Daar staat een kapel van een voormalig godshuis (1477). Dat de contrareformatie een Spaans-mediterrane stempel op de katholieke devotie in Vlaanderen drukte, kan je hier goed zien. In zijn onvolprezen *Gids voor Oud-Antwerpen* (1975) aarzelde George Van Cauwenbergh niet deze Onze-Lieve-Vrouw van Toevlucht te vergelijken met de Andalusische devotie.

"Bij het binnentreden overvalt de onvoorbereide en verbaasde bezoeker het uitbundig Latijns-katholiek interieur. Dit is nog het rijke-roomse-leven ...; zo beleefde een groot gedeelte van de Antwerpenaars gedurende eeuwen een praalzuchtig geloof waardoor de hang naar barokke stoeten, ommegangen, processies, carnaval en/of halfvastenfeesten van de Sinjoren begrijpelijk wordt.

Kijk naar het woud brandende kaarsen aan de voet van het superbarok altaar.

Is de gekroonde Madonna met haar Kind niet zó uit een Andaloësische Semana Santa weggehaald?

... want er is een constante toeloop naar Onze-Lieve-Vrouw-van-Toevlucht. Een oord dat men niet alleen getroost maar ook blij verlaat: de dankbare ex-voto's bij de uitgang spreken voor zichzelf."

In feite zijn al onze Madonna's, hemelse koninginnen, gekleed volgens de Spaanse hofmode van de late 16de eeuw: een brede schoot, een lange mantel over het hoofd, kroon en scepter, een beeld dat eeuwenlang bepalend geweest is voor Maria's beeldvorming van Maria 'als koningin van de heiligen'. Een hedendaagse modieuze Maria wacht nu op ons.

Camino: Schoenmarkt > Groenplaats > Nationalestraat > Sint-Andriesstraat > Waaistraat

Sint-Andrieskerk – Hedendaags: Rubens in Madrid en Maria in Antwerpen

Waaistraat 1 (namiddag) - Sint-Andriesstraat 5 (voormiddag)

Portret van aartshertogin Isabella (voor ze weduwe werd in 1621)

Frans II Pourbus (Brugge, Groeningemuseum)

In de Mariakapel van de Sint-Andrieskerk kan je het oude Mariabeeld 'Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand en Victorie' (ca. 1600) bekijken. Oorspronkelijk was deze Maria 'hedendaags' gekleed zoals het een modieuze Spaanse of andere vorstin van die tijd betaamde.

Bekijk, ter vergelijking, hoe aartshertogin Isabella op veel plechtige portretten afgebeeld staat. Onze vorstin van de Zuidelijke Nederlanden in de jaren 1598-1621 moest haar status van Spaanse Infante immers eer aandoen. Haar modieuze garderobe telde meerdere staatsiemantels met een lange sleep, waar dan een sierlijke en kostbare voorschoot bij hoorde.

Na 400 jaar was het 'hedendaagse' van deze Mariakledij wel wat zoek. Naar aanleiding van het modejaar 2001 mocht Ann Demeulemeester het beeld 'actueel' toeien. De ontwerpster doorbrak de traditie en verving de Mariakleuren blauw en wit door haar typisch sobere combinatie van quasi donkerzwart en wit.

Al even typisch voor de 'meest poëtische' van de 'Antwerpse Zes' is de schoudermantel van witte veren. Voor de pastoor houden die een subtiele Bijbelse verwijzing in naar de zinnebeeldige duif van "Gods Geesteskracht die over Maria kwam".

In een zijvertrek van de kerk wordt nog een ander Mariabeeld bewaard. Deze madonna heeft authentieke 'Spaanse' roots, zoals blijkt uit de ondertiteling: "B.M.V. de monte serato in hispania".

'**Onze-Lieve-Vrouw van Montserrat**' werd vereerd door Spaanse en/of Catalaanse militairen in de voormalige citadel. Het houten beeld stond opgesteld in een kapelletje in het poortgebouw dat op de stad uitgaf. Net als bij de originele 'Zwarte Madonna' in het beroemde bedevaartsoord boven Barcelona, zijn het gelaat en de handen van Maria en Jezus hier zwart van kleur. Het was blijkbaar niet de bedoeling een nauwkeurige kopie van het Catalaanse devotiebeeld te hebben; de titel kon volstaan. Er is dan ook verder geen enkele stilistische gelijkenis met de Romaanse Madonna uit de 12de eeuw. Zo stug als de originele Mariafiguur is, één met de zetel waarop zij troont, zo levendig en gracieus zijn hier de figuren en zo sierlijk de stoel. Ook iconografisch is er een (onverwacht) verschil: hier houdt niet Maria, maar wél Jezus de wereldglobe in de handen.

In het Catalaanse thuisland sprak men dit devotiebeeld liefkozend aan met 'la Moreneta' (het zwartje). Deed het ruwe soldatenvolk in de Antwerpse citadel dat ook? Mocht het beeld kunnen spreken, dan zouden we dat zeker vernemen...

Even belangrijk voor onze wandeling is het grote altaarstuk in het koor: Otto van Veen schilderde '**De marteldood van de heilige Andreas**' (1594-'99). De schatkamer huisvest bovendien het modello op klein formaat; de vergelijking stelt je in staat de originele uitstraling van het werk te smaken want het heeft in de loop der jaren vele restauraties te verduren gehad. Dit maniëristische schilderij van zijn erudiete leermeester, nog stug en overbevolkt, diende Peter Paul Rubens als inspiratiebron voor de compositie van een 'modernere versie: '**De marteling van Sint-Andreas**' (1638). Het was bestemd voor een nog steeds bestaande Vlaamse stichting in Madrid: 'Fundación Carlos de Amberes', genoemd naar Karel van Antwerpen (+1604). Deze stichting was in 2016 in geldnood en wou het stuk internationaal verkopen, maar daar legde de Spaanse overheid verbod op; je kan het van hieruit bekijken onder een weblink.

<https://www.fcamberes.org/en/-the-martyrdom-of-saint-andrew> (Engelse versie)

Adres: Real Diputacion San Andres de los Flamencos, C/Claudio Coello 99, Madrid

Schenkers van glasramen laten zich graag flankeren of representeren door hun **patroonheiligen**, zo ook Ferdinand Meeus aan het derde glasraam in de zuidbeuk '**De uitverkiezing van Maria**', een werk van de neogotische meester Jean-Baptiste Béthune (1873). De heilige **Ferdinand van Castilië** draagt een stadssleutel in de hand met tekst '**Dios abrira, rey entrara**' (God zal openen, de koning zal binnengaan, vrij naar Psalm 24: 7-9), een verwijzing naar de verovering van Sevilla in 1248 tijdens de Reconquista op de Moren. De grootste vrouwelijke Spaanse heilige, **Teresia van Ávila** voelt in mystieke extase haar hart doorboord worden met de zinnebeeldige pijl van Gods Liefde; zij vertegenwoordigt mevrouw Theresia Hubertina Meeus-Peters.

Camino: Waaistraat > Augustijnenstraat > Korte Ridderstraat > Vrijdagmarktstraatje > Vrijdagmarkt

Vrijdagmarkt 22

Als er één plaats in de stad authenticiteit uitstraalt, dan zeker het historische drukatelier met letterkasten en persen van het museum Plantin-Moretus, dat ook de gemeubelde woning, de bibliotheek-met-kunstgalerij, het winkeltje en het archief omvat. Een panorama over 3 eeuwen en 9 generaties.

Aan de oorsprong ligt de uit Frankrijk afkomstige boekbinder, later drukker Christoffel Plantin (ca.1520-1589). Zijn schoonzoon en latere afstammelingen, geboren Moerentorf, in humanistische traditie verlatijnt tot Moretus, werken hier tot 1876, wanneer het stadsbestuur na aankoop de 'Gulden passer' tot museum omvormt.

Wanneer Plantin zich in 1576 definitief op deze locatie vestigt, heeft hij de basis van zijn later pand verworven van een Spaans koopman, Martin López.

De doorbraak van de nieuwe technologie 'drukken met losse letters' is onlosmakelijk verbonden met het humanisme, een filosofische en wetenschappelijke kijk op mens en wereld, maar ook met de pamfletten van de Hervorming.

De katholieke Contrareformatie zette daarop eveneens de Bijbelstudie centraal. In opdracht van koning Filips II en dank zij een goede verstandhouding met zijn secretaris, Gabriel de Cayas, realiseerde 'archiypografico' Plantin tussen 1567 en 1572 een groots project, de '*Biblia polyglotta*': de teksten van het Oude en het Nieuwe Testament in niet minder dan vijf versies: Grieks, Latijn, Aramees, Syrisch, Hebreeuws. Acht kloeke delen plus register, geïnspireerd op de niet meer in de handel verkrijgbare '*Biblia complutense*' (1514-1517), gerealiseerd in Alcalá de Henares. De koning geeft zijn toestemming, financiert de onderneming met 21.200 gulden en zendt zijn eigen kapelaan, de grote Spaanse theoloog Benito Arias Montano, als wetenschappelijk adviseur naar Antwerpen. Deze was naar verluidt erg blij met de bredere horizon die hem verlostte van de slome, bekrompen universitaire milieus in zijn geboorteland. Hij is een innemend man en een harde werker a rato van elf uur per dag gedurende vier jaar aan de '*Biblia regia*'. Bovendien schrijft hij te Antwerpen nog een aantal theologische traktaten.

De papieren versie kreeg een oplage van 1200, verzorgd door niet minder dan 40 drukkers, 6 jaar aan één stuk. Elke economist zal je één-twee-drie aantonen dat gegarandeerde en onbeperkte winst voortvloeit uit een alleenrecht. De Officina plantiniana verkreeg vanaf 1568 van de vorst het monopolie op de productie van alle liturgische uitgaven zoals missalen en brevieren voor het Spaanse rijk, met de nieuw veroverde gebieden in Amerika. Zes jaar later waren er al 52.000 exemplaren verstuurd. Deze exclusiviteit verviel pas in 1765, waardoor ook de bijbelillustraties, gegraveerd door of naar Rubens de Spaanstalige wereld veroverden. Met zijn titel van 'aartsdrukker' was hij minder ingenomen, want dat hield in dat hij toezicht moest houden op de rechtzinnige inhoud van andere drukwerken en Plantin hield er, privé, zoals vele intellectuelen in die woelige tijden een vrijere interpretatie van het christelijk geloof op na.

De zogenaamde Justus Lipsiuskamer biedt een op wereldvlak uitzonderlijk ensemble van stoffering. Ze is nog volledig bekleed met het zeldzame Spaans of meer bepaald Corduaans goudleder. Het zijn de Arabieren of Moren die deze kunstnijverheid in Spanje ingang doen vinden. De Spaanse naam voor de techniek, 'guadameciles' verwijst dan ook naar de Libische stad Ghadames, waar ambachtslui ze al in de 13de eeuw toepasten. De decoratieve patronen bestaan uit sierlijke motieven in reliëf, bedekt met bladzilver. Daarop wordt een laag geelachtig vernis aangebracht, wat het gouden effect oplevert. Naast arabesken die wijzen op de Moorse invloed, merken we ook leeuwenkoppen, die eerder renaissancestisch geïnspireerd zijn.

Dit 'behang' was al in 1658 hier in huis aanwezig in een ander vertrek en werd hier gerecupereerd. Het goudleder in de overige kamers is doorgaans afkomstig uit Mechelen. Daar trachtte men al van in het begin van de 16de eeuw het Spaanse te imiteren.

Door boedelscheidingen was er van de oorspronkelijke rijke stoffering niet zoveel meer ter plaatse. Dankzij aankopen is men er toch in geslaagd een indruk te geven van de smaak waarmee de welstellende burgerij in de 16de - 18de eeuw haar interieur inrichtte.

<https://www.hln.be/in-de-buurt/antwerpen/museum-plantin-moretus-toont-1-dag-persoonlijke-bijbel-van-koning-filips-ii~aa87a153/>

Nog meer weten: <https://www.museumplantinmoretus.be/>

Sint-Jansvliet 25, Pelgrimsherberg op weg naar Compostella

Tijdens hun tocht langs de Via Brabantica of het Jakobskerkenpad kunnen bedevaarders overnachten in deze pelgrimsherberg. Niet alleen bevindt dit apart logementshuis zich in een prachtig historisch kader van het Sint-Julianusgasthuis, het sluit ook naadloos aan bij het gastvrije opzet van dit eeuwenoude gastenhuis, eertijds gelegen vlakbij een stadspoort.

Pelgrims kunnen er één nacht verblijven mits voorlegging van een stempelboekje of geloofsbrief afgeleverd door een erkend Jakobsgenootschap. Via “Antwerpen, Toerisme en Congres” (Grote markt 13) komt men in contact met de *hospitalero*, die de pelgrim later op de dag wegwijst zal maken.

De pelgrimsherberg is heel het jaar open. De slaappleats bevat 2 stapelbedden voor 4 personen; 2 extra veldbedjes mogelijk. Het is een ideale rustplaats op weg naar Santiago de Compostella of een ander pelgrimsoord. Faciliteiten zijn douche met warm water, lavabo, toilet; droogtrommel en waslijnen; keuken met koelkast, microgolfoven, keukengerei, koffiezetmachine, waterkoker; eetruimte, contactdozen om smartphone of gsm op te laden; EHBO; gesloten fietsenstalling in de gang. Er is geen kookvoorzieningen omdat er voldoende eetgelegenheden zijn in de directe omgeving.

Bedevaarders die zich allereerst op de Sint-Jakobskerk oriënteren, kunnen van daar het schelpentraject volgen dat hen tot hier voert. **Op het voetpad** geven **koperen sint-jakobsschelpen** in reliëf de weg aan.

Meer weten: <https://compostelagenootschap.be/>

Hoogstraat 70-72, Sint-Julianusgasthuis - Een feestelijke Pelgrimstafel

De eeuwenoude instelling van het Sint-Julianusgasthuis komt jaarlijks eenmaal naar buiten met de caritatieve traditie van de zgn. Pelgrimstafel. Dit nobele initiatief gaat terug op een schenking uit 1556 die op naam staat van een zekere kapitein d’Areste, een Spaans legerofficier. Het specifieke doel is om – naar analogie met het aantal aanwezigen op het Laatste Avondmaal - 13 arme lieden een (feest)maal aan te bieden. “... *op condyssie dat men alle Goede Vrijdage voor Paessen, XIII arme mannen moet geven een maelyt ettens ende daartoe elck een stuiver...*” Later is de maaltijd een dag naar voor geschoven, naar Witte Donderdag, de dag van het Laatste Avondmaal. ‘Muchas gracias’ aan de Spaanse kapitein voor deze – al bij al - mooie geste (al lijkt die als daadwerkelijke noodleniging voorbijgestreefd).

Camino: Sint-Jansvliet > Hoogstraat > Kleine Pieter Potstraat > Grote Pieter Potstraat

Grote Pieter Potstraat 5, voorheen ‘Home Fabiola’

Hier is nog steeds het Woonzorgcentrum ‘Residentie Fabiola’ gehuisvest. De naam is een eerbetuiging aan de vijfde koningin der Belgen. Deze titel had Doña Fabiola ... Mora y Aragón (Madrid, 1928 – Laken, 2014) te danken aan haar huwelijk met de Belgische koning Boudewijn in 1960.

De nationale vlag van België en van Spanje die in klein formaat in de bovenhoeken van de grote poort hangen, willen illustreren hoe beide naties zich verbonden weten in de persoon van deze Belgische koningin van Spaanse origine. Het kleine woonzorgcentrum heeft een capaciteit van 34 bedden.

Camino: Grote Pieter Potstraat > Suikerrui

Waar we nu staan, op deze brede straat naar de Schelde-oever, geeft de Suikerrui in haar naam iets prijs van deze geschiedenis: dit was één van de talrijke inhammen of mondingen van een waterloop die als binnenhaven dienst deden. Het *'Antwerpsch Cronijke'* van 1508 vertelt ons *"In dat jaar kwamen twee schepen van Veere, uit de eilanden van Canariën"*. Ze voerden een bijzonder lading aan, een primeur die zo belangrijk was dat Piet Verhaert ze in 1899 vereeuwigd heeft in de trapzaal van het stadhuis.

Al gauw waren kolonisten uit onze streken in het begin van deze 16de eeuw de Azoren en de Canarische eilanden gaan koloniseren, waardoor ze bekend werden als **'las Islas flamencas'**. Na Jacob Groenberg (vertaald: *Monteverde*) in 1515, werd zijn erfgenaam en opvolger Pauwel van Dale in 1521 'heer van de suikereilanden'. Antwerpse reders organiseerden een vaste maritieme lijndienst en onze stad groeide uit tot een reusachtig raffinagecentrum. **'Schipper op Spanje'** werd een vaste beroepsomschrijving in de fiscale kohieren.

Een andere lijndienst was Antwerpen-**Sevilla** want deze laatste monopoliseerde handel met Spaans overzee. Niet toevallig is het de enige Spaanse stad die in historische huisnamen overgeleverd is. Zo was er op Arenbergstraat 28, thans schouwburg: 'De Stadt Sevillien' en op Kipdorp 10, het 'Huis van Sevilliën'.

Het Sevilla van vandaag, dat ook 70 km inlands ligt als havenstad, is daarnaast fier op zijn bruggen over de Guadalquivir (wie nog enkele jaartjes geduld oefent, fietst de Schelde over ter hoogte van het Zuid).

In de 19de eeuw eiste de noodzaak van hygiëne en volksgezondheid de overwelving van de grachten en vlieten; pas na de recente scheiding tussen de afloop van regenwater en rioleringen, zijn de ruïnen een toeristische bezienswaardigheid kunnen worden.

Vandaag is commercieel gezien Spanje binnen de Europese Unie de 6de handelspartner van België, goed voor 2 à 3% van de goederenhandel, in euro's tussen de 6,6 en 7,5 miljard per jaar (cijfers 2018); wij verkopen in hoofdzaak chemische producten en kopen auto's en landbouwproducten. Daarbovenop komt een flinke stroom toeristische uitgaven. Bij het definitief afkopen van de Scheldetol (1863) bedroeg het aandeel van Spanje circa 1,2%.

Keer je de rug naar de Schelde, dan biedt de Suikerrui je een van de perspectieven op de kathedraal.

Camino: Suikerrui > Oude Koornmarkt > Quinten Matsijsdoorgang > Handschoenmarkt

Spaanse bezoekers mogen zich, nog meer dan andere, volop thuis voelen in de hoofdkerk van Maria-ten-hemel-opgenomen (*Santa Maria de la Asunción*) en wel dankzij de glasramen.

Landsheren ‘bij de gratie Gods’ afficheerden hun gezag moeiteloos in de hoofdkerken van hun voornaamste steden, maar namen dat een voorbeeldige houding aan in aanbidding voor God en Christus of in verering van een heilige. Met hun koningstitel in Spanje vind je hier dan ook de voorstelling van twee eeuwen Spaanse dynastieke opvolging.

In de **kapel van Sint-Antonius** (vroeger die van het stadsbestuur) vind je het ‘Bourgondische glasraam’ (1503) met de eersten in de rij **Filips de Schone** (*Felipe el Hermoso*; 1493-1506): en **Johanna van Castilië**, bekend als *la Loca* (de Waanzinnige), gehuwd in Lier in 1496. De vroegtijdige dood van de eerste troonopvolgers maakte van deze prinses de vorstin van de verenigde kronen van Aragon en Castilië. De aanleiding voor deze ramen was puur economisch: het hernieuwen van de handelsverdragen met Engeland. Daarom staan koning Hendrik VII en Elisabeth van York op het ‘Engelse glasraam’. (de originelen uit 1506 werden creatief gerestaureerd).

Van hun zoon, **Keizer Karel V** (1515-1555), rest er enkel het maaswerk in de **westgevel** (1540) met de wapenschilden van hemzelf en van zijn echtgenote Isabella van Portugal. Hun meer dan levensgrote portretten werden verbrijzeld tijdens het Frans Revolutionair Bewind. Maar het stratenplan in de omgeving is nog een tastbaar bewijs van zijn *présence*. In 1521 legde Karel namelijk de eerste steen van de megalomane uitbreiding van de Onze-Lieve-Vrouwekerk langs de koorzijde. De Antwerpenaren wilden hun parochiekerk, tot de grootste ter wereld maken: wegens brand, Reformatie, oorlog ... bleef het bij funderingen, kolommen, muren, de kromming van de straten Lijnwaadmarkt – Melkmarkt - Sint-Pietersstraat, en de ingesloten tuin.

Filips II (1555-1598) laat zich in beeld brengen met zijn toenmalige echtgenote Mary Tudor, **in de apsis** boven het hoofdaltaar (1556), in de focus van ieder die de kerk betreedt. De gelegenheid was hier het houden van het 22ste kapittel van de orde van het Gulden vlies in januari 1556, volgens het handgeschreven verslag *en la florissante ville d’Anvers*; in dit kapittel werd Willem van Oranje, opgenomen als ridder, hij die later de rebellie zou leiden.

Onder deze vorst beleefde Antwerpen zijn hoogste glorie en zijn grootste rampspoed. De oorlog in de Nederlanden zal de stad diep treffen en haar na 1585 achterlaten als een centrum van tweede rang.

Filips liet in 1598 de (Zuidelijke) Nederlanden aan zijn dochter en oogappel, Isabella Clara Eugenia, die met aartshertog Albrecht (haar volle neef) met een eigen dynastie politieke autonomie zou verwerven; het drama van dit koppel (en van onze landen) is dat ze geen levende kinderen hadden, waardoor we terugvielen onder de Spaanse kroon. Tegelijk begon hier een ‘Belgisch’ gevoel van eenheid te groeien.

Na de dood van haar echtgenoot, die als bekwaam diplomaat het Twaalfjarig bestand met de Staatsen had onderhandeld, werd Isabella slechts gouverneur en hulde ze zich als rouw in het habijt van de clarissen.

Onze aartshertogen **Albrecht en Isabella**, wijs en geliefd, worden op hun glasraam in de **noorderdwarsbeuk** (1616) onder een glorieuze triomfboog in beeld gebracht als grote vereerders van Christus (de ‘Zwarte God’ van Hoboken) en van Maria voor wie zij de barokke basiliek van Scherpenheuvel hebben laten bouwen, die men op de achtergrond geëvoceerd wordt.

Het raam dat met steun van koning **Filips III** (1598-1621) postuum in 1622 werd geplaatst, werd omwille van zware stormschade in 1803 uitgenomen.

Voor zijn opvolgers is geen opvallend glasraam meer ter beschikking. Filips IV (1621-1665) komt dan ook niet in beeld, maar diens zoon, de laatste Spaanse Habsburger, koning **Karel II** (1665-1700) heeft hier eerder toevallig, lang na zijn dood, een afbeelding gekregen. Op het geschilderde rechterluik van het neogotische retabel in de **Sint-Jozefskapel** knielt hij voor de heilige Jozef die hij tot beschermheer van de Zuidelijke Nederlanden uitriep (Louis Hendrickx, 1873).

Het Spaanse politieke verhaal is daarmee nog niet afgerond. De eeuwenoude devotie tot Maria inspireerde de reeks neogotische glasramen in de noordbeuk. De herovering van Antwerpen voor het wettig gezag van Spanje in 1585 suggereerde het onderwerp ‘*Farnese biedt de sleutels van de stad aan Maria aan*’ (derde van links). In dit romantisch tafereel dat een van de belangrijkste feiten uit de geschiedenis van Antwerpen weergeeft, staan op de achtergrond een paar soldaten in dienst van het Spaans gezag.

Wist je dat de orgels van het Escoriaal, het kloosterpaleis van Filips II, vervaardigd werden door onze Gillis Brebos & Zonen, die eerder in het grote orgel in deze kerk hadden gebouwd?

En wist je dat Filips II, door zijn huwelijk met Mary Tudor van Engeland, de preken in de Antwerpse hoofdkerk aan Engelse predikanten als voorbeeld voorhield?

De Kathedraal - Op zoek naar heiligen die écht uit Spanje komen

Handschoenmarkt

Iets minder politiek geïnspireerd, laten we je even kennis maken met enthousiastelingen die met hart en ziel vanuit het evangelie leefden.

In de Sint-Jozefskapel (derde kapel in de kooromgang noord). De laatste Spaanse Habsburger Karel II knielt voor de heilige Jozef die hij tot beschermheer van de Zuidelijke Nederlanden uitriep. (houtsnijwerk J.B. De Boeck en J.B. Van Wint; schilderwerk Louis Hendrickx). In het geportretteerde gevolg kan je misschien onderscheiden:

- Ignatius van Loyola (+1556, feestdag 31 juli, stichter van de jezuïeten – zie Sint-Caroluskerk en Sint-Jacobskerk)
- Teresia van Ávila (+1582, feestdag 15 oktober; hervormster van de karmelieten; zie Rosier, Karmelklooster) onderscheiden. Het neogotische houten retabel dateert van 1871-1873

In de kapel van het Heilig Hart van Jezus (eerste kapel in de kooromgang zuid- Beide Spaanse heiligen staan ook op het glasraam *De devotie tot het H. Hart* (Edouard Didron, 1879): de mystica Teresia en Ignatius, herkenbaar aan het Jezuïetenmerk 'IHS').

In de kapel van Louis Frarijn, alias Ludovicus Florès (derde kapel in de kooromgang zuid) leren we de enige Antwerpse heilige ('zalige') kennen. Geboren in deze parochie, uitgeweken naar Spanje en Mexico, ingetreden bij de dominicanen, martelaar in Japan, (+1622). Zijn feestdag valt op 19 augustus. Aan hem werd een straatnaam op de Linkeroever gewijd: de Frarijnlaan.

We laten het aan de speurneuzen en kwissers om te ontdekken, op één of meerdere plaatsen:

- de apostel Jacobus de Meerdere.
- voor gevorderden: Ferdinand III van Castilië & Leon (op glasramen).
- voor specialisten: Dominicus Guzmán (+1221), Vincentius Ferrer (+1419), in het houtsnijwerk van het koorgestoelte
- en dan slaan we er nog enkele obscure over...

In de sacristie, staan we tussen alle bisschoppen, prestigieus geportretteerd als ze zijn, graag even stil bij bisschop Franciscus d'Espinosa, een kapucijner monnik (+1742). Zijn laatste wil was begraven te worden zonder praal tussen zijn parochianen, op het Groenkerkhof.

Camino: Handschoenmarkt > Maalderijstraat > Grote Markt

Op de gevel van het stadhuis (*Ayuntamiento*) laat **het blazoën** zien wie hier de baas is in 1564: **Filips II, Yo, el Rey** (in tegenstelling tot de redelijk meertalige vader, kende deze vorst enkel Castiliaans). De omvang en de kleurenweelde laten er geen twijfel over bestaan. Dit gebruik hoort thuis in de Spaanse traditie. In heel Spanje werden de openbare gebouwen getekend door enkel het wapenschild van de heersende vorst, dat dan vaak een groot oppervlak van de gevel inneemt.

De heraldiek beschrijft zo'n wapen met heel eigen terminologie, vanuit het standpunt van de drager (niet van de toeschouwer). Kan je de gebieden eraan koppelen in deze quiz?

Doorsneden

1) Gedeeld

a) Gevierendeeld:

- i) 1ste en 4de kwartier, op keel (=rood), een gouden kasteel met drie torentjes geopend (=met deur en ramen) van lazuur (=blauw);
- ii) 2de en 3de kwartier op zilver, een klimmende leeuw van keel (of purper), gekroond van goud, tong en nagels van lazuur

b) Gedeeld

- i) op goud, vier palen van keel
 - ii) schuin gevierendeeld, van goud, vier palen van keel, en van zilver, een adelaar van sabel (=zwart), bek en poten van keel
- c) Op het gedeeld, een hartschildje van zilver, beladen met vijf schildjes lazuur, geplaatst in kruisvorm 1-3-1, elk beladen met vijf bezanten (= penningen) van zilver, geplaatst in schuinkruis 2-1-2, een zoom van keel, beladen met zeven kastelen van goud, 3-2-2, allen geopend en verlicht van lazuur
- d) Een ingedreven punt van zilver met granaatappel sinopel (=groen), geopend van keel

2) II) Gevierendeeld

- a) 1ste kwartier: op keel, een balk van zilver
- b) 2de kwartier: van azuur, bezaaid met lelies van goud, een zoom geblokt van zilver en keel
- c) 3de kwartier: geschuimbalk van goud en azuur van zes stuks, een zoom of boord van keel
- d) 4de kwartier: van sabel, een klimmende leeuw van goud, tong en nagels van keel
- e) Op het gevierendeeld, een hartschildje gedeeld:
 - i) op goud, leeuw van sabel, tong en nagels van keel
 - ii) op zilver, een adelaar van keel, gekroond en nagels van goud.

3) Het schild getopt, met Spaanse koningskroon en omringd met de ordeketen van het Gulden vlies.

Oplossing (in volgorde):

Castilië & Leon, Aragon, Beide-Siciliën = Koninkrijk Napels, Portugal (kijk naar euromunten), Granada; Habsburg = Oostenrijk (kijk naar de vlag), Hertogdom Bourgondië ('oud' = Frans leen, en 'modern'), hertogdom Brabant, Graafschappen Vlaanderen en Tirol.

Lijkt dit ingewikkeld? Bedenk dan even aan de hand van dit wapenschild hoe moeilijk het is om zo'n geografische uiteenliggende en economisch en cultureel uiteenlopende gebieden te besturen!

Ben je zelf van Mechelen (of van Duffel, Geel, Mortsel, Retie, Sint-Katelijne-Waver e.a.), dan herken je een deel van je gemeenteschild 'op goud drie palen van keel'. Volgens de legende heeft Wouter Berthout, heer van Mechelen in de 12de en 13de eeuw, wegens drie deelnames aan kruistochten tegen de Saracenen, het wapen van Aragon (ten dele) mogen voeren.

Wie in Antwerpen goed toekijkt, ziet wel dat de deugden Justitia en Prudentia (Rechtvaardigheid en Voorzichtigheid) de vorst flankeren en dat Maria (vroeger Brabo) nog bóven de vorst uittroont. Maar hoe idealistisch dit beeldprogramma ook moge zijn, de realiteit werd gal gauw anders.

Van Dale leert ons ook dat 'het ging er Spaans aan toe' staat voor 'rumoerig, woest, buitensporig'. Dat geldt dan zeker voor de zwartste bladzijde uit onze gedeelde geschiedenis: de Spaanse Furie van 4 tot 8 november 1576, waarbij het stadhuis afgebrand werd.

Geschiedkundigen leren ons de juiste toedracht: samen met de ontevreden bevolking wilden de troepen gerecruteerd door de 'Staten', het Spaanse garnizoen, dat op de rand stond van muiterij, naar de Grote Markt lokken, in een ware *stadsguerilla* (nog een Spaans woord). De geharde soldaten wonnen dit gevecht ook al verloren ze 200 man. Volgens de toen geldende gebruiken mochten ze als overwinnaars gedurende drie dagen het 'slagveld' plunderen en brandschatten; dat loste meteen het probleem van achterstallige soldij op.

Merk hierbij twee zaken op: hoe dramatisch ook met ongeveer 2.500 burgerslachtoffers, de toenmalige media zoals de zeer gereputeerde gravures (van Frans Hogenberg) hebben het nog flink aangedikt. Nog steeds (?) wordt er op een gedenksteen bij het betreden van het stadhuis gesproken over '10.000 doden'.

Van de andere kant, vergeet ook niet dat in Spanje onze Karel V met even harde hand de opstand van de gemeenten in 1521 onderdrukt heeft. 'Manu militari'.

Camino: Grote Markt

Geen grote rechthoek zoals een *Plaza mayor*, maar een Frankische driehoek.

Voor de invoering van de huisnummers droegen huizen enkel een naam, zoals vandaag *résidences* en villaatjes in de kustgemeenten, soms met exotische voorkeuren.

Grote Markt 7, Huis ‘Spaengiën metten pande’

Het huidige nr. 7, een van de meest authentieke gevels volgens de opschriften, is het huis ‘Spaengiën metten pande’ (oorspronkelijk 1516, heropgebouwd 1580). Als zetel van het gilde van de Oude Voetboog prijkt Sint-Joris met de draak op de top (*San Jorge*). Ook de kunstenaarsgilde van Sint-Lucas huisde er en tussen 1670 en 1710 werden hier toneelstukken en opera’s opgevoerd ten bate van de armenkas!

San Sebastián van de Jonge Handboog siert nr. 9 dat naar de bezittende familie ‘de Spiegel’ heet. ‘Pand’ duidt op een historische galerij, koophal, dus toch een *mercado*. Ga je achterom dan beland je inderdaad in de **Spanjepandsteeg** waar er tot 45 ‘stallen’ of kramen waren van juweliers en goudsmeden.

Braderijstraat 12-16, ‘Sint-Jacob in Galiciën’

Verlaat de markt langs de Braderijstraat, waar drie huisnummers op één gevel vandaag nog verklappen dat drie woningen, elk zo breed als een eiken balk het gebinte kon dragen, ‘den Hert’ (12), ‘de Rave’ (14) en ‘Galiciën’ (16), samengevoegd werden tot ‘**Sint-Jacob in Galiciën**’ rechtstreeks verwijzend naar Compostella.

Deze huisnaam kwam in Antwerpen nog tweemaal voor. Voeg daar nog een huis bij dat gewoon ‘Galicië’ - zonder meer – heette, dan heb je deze streek viermaal vertegenwoordigd, terwijl het aantal huisnamen die betrekking hebben op een andere (Noord-)Spaanse regio, heel beperkt zijn: enkel eenmaal ‘Arragon’ en tweemaal ‘Bischaeyen’ (Biskaje). (Voor andere ‘Spaanse’ huisnamen in Antwerpen, zie Meir 79, Suikerrui)

Oude Beurs 8-10: een ‘Spaans poortje’

Aan de Oude Beurs, huis ‘Den Spieghele’ (tussen nrs. 8 en 10) zie je één van de tientallen monumentale deuromlijstingen in grijze steen die Antwerpen nog rijk is. In Antwerpen worden ze, louter omwille van de periode waarin ze werden opgericht, ‘Spaanse poortjes’ genoemd, in de volksmond de ‘**Spaanse deurkens**’. Bij vele huizen kan je maar vermoeden dat begoede eigenaars in de 17de eeuw met hun tijd mee wilden, en op de traditionele gevel in baksteen/zandsteen een decoratieve ingangspoort in hedendaagse stijl toevoegden, in die tijd was dat ‘barok’.

Camino: Grote Markt > Braderijstraat > Oude Beurs > Korte Koepoortstraat > Wijngaardstraat > Hendrik Conscienceplein

Steevast komt dit pleintje in elke rondvraag bovenaan als ‘meest romantische’ plekje van Antwerpen; dichterbij een zuiderse sfeer geraken is inderdaad moeilijk. Het is ook een vroeg voorbeeld van stadsvernieuwing uit de eerste jaren van de 17de eeuw, met dank aan de jezuïeten.

Het verhaal van de jezuïeten in Antwerpen heeft als voorspel het korte verblijf van hun ordetichter, de Bask Iñigo de Loyola in 1529-'31 (zie Sint-Jacobskerk, gedenkplaatje van Sint-Ignatius).

De eerste jezuïeten in Antwerpen zijn Spanjaarden en dit op vraag van Spaanse kooplieden; zij bespreken hun innerlijk geestelijk leven liever in hun eigen moedertaal. Daarom zijn de jezuïeten hier van meet af aan ook gekend als ‘**de Spaanse priesters**’. Reden waarom hun residentie en college tijdens het Calvinistisch Bewind 1577-1585 haast symbolisch dienst doet als een soort politiekantoor.

Nadat in 1585 Antwerpen door Farnese heroverd is voor de Spaanse kroon én het katholieke geloof, is de orde van Ignatius, de Societas Jesu, als intellectuele stoottroep nadrukkelijk aanwezig in onze frontlijnstaten. Doelbewust streven ze ernaar de héle mens te overtuigen, zowel door morele en wetenschappelijke opvoeding van de elites als door sterk op de zintuigen te werken van de massa's. Als geen ander weten zij de kracht van visuele media te hanteren om de triomf van het rechtzinnige katholieke geloof te ondersteunen. In de bouwkunst ontstaat een specifieke stijl voor kerken waarvan de Gesù in Rome het model is en de Antwerpse jezuïetenkerk een toppunt (1615-1621). Een gevel als een retabel achter het hoofdaltaar uit een Spaanse kerk dat zich aan de buitenkant toont; een verdieping met galerijen, die extra zitplaatsen bieden, vooral voor de zondagsschool; het ganse interieur als een spektakelzaal.

Het ontwerp gaat terug op architect, fysicus, mathematicus Francisco Aguilon, van Spaanse afkomst (1567-1617), opgevolgd door jezuïet Pieter Huysens (1577-1637). De buste van Ignatius siert bovenaan de gevel. Zijn leven en dat van zijn metgezel Franciscus Xaverius wordt uitgebeeld op de basreliëfs in de zijbeuken; beide heiligen hebben hun sculptuur aan het hoofdaltaar (werk van Artus Quellinus I uit 1656-1658).

Indachtig de vele concerten in deze kerk, zou je bijv. naar een uitvoering door het **Huelgas Ensemble** kunnen luisteren. Zij hebben vooral de vocale muziek van late middeleeuwen en vroege renaissance als repertoire. Stichter Paul Van Nevel verwijst met die naam naar het muziekhandschrift uit ongeveer 1300 dat bewaard bleef in de Huelgasklooster, eveneens nabij Burgos. Een van de opnames vertolkt zeer precies de muziekdrukken van Christoffel Plantin.

Een ander vocaal ensemble van bij ons, **Capilla Flamenca**, ontleent zijn naam aan de voormalige hofkapel van Keizer Karel. Toen deze in 1517 de Lage landen verliet, nam hij zijn beste musici mee om hem als levende polyfonie naar Spanje te vergezellen.

Wie aan de kruising met Wolstraat/Kipdorp, links naar de Minderbroedersrui wil, hoeft al lang niet meer door de ‘**Straat van Gibraltar**’, een smalle doorgang, gehinderd door het bouwblok voor de Wijngaardbrug. Die straatengte was door onze stadsgenoten omgezet in hun eigen idioom ‘het Gat van Gribbelenteer’.

YouTube: Huelgas Ensemble ‘O Maris Stella’ (link: <https://www.youtube.com/watch?v=XYBwoU7HVQk>)

YouTube: Capilla Flamenca

Camino: Hendrik Conscienceplein > Sint-Pieter en Paulusstraat > Korte Nieuwstraat > Lange Nieuwstraat > Sint-Nicolaasplaats

Op dit stemmige pleintje staat Sint-Nicolaas als patroonheilige van de 'meerseniers', het gilde van de winkeliers en de marktkramers die voor hun behoeftige lieden een kapel en een godshuis hadden (waarvan het OCMW een opvolger is).

Komt 'de goed, heilige man' nu uit Spanje?

Herbeleef even je kindertijd:

*"Zie ginds komt de stoomboot
uit Spanje weer aan.
Hij brengt ons Sint Nicolaas
ik zie hem al staan.(...)"*

Kijk dan naar de pompzuil (1707). Onder de zware mantel van de goedheilig man zie je twee kindjes; het derde zie je best van opzij.

Van Nicolaas zijn enkel legenden overgeleverd zoals dit wonder van de drie jongetjes die uit een pekeltou gereed werden (naar huidige normen geen verhaal voor kinderen !) of de drie meisjes die hij uit de prostitutie gereed heeft met zijn stiekeme gift van goud voor een bruidsschat.

Zijn leven speelt zich af in de havenstad Myra, nu Demre in Turkije, waar hij bisschop werd (+342).

In 1087 werden zijn relieken per schip naar een andere havenstad overgebracht: Bari, in Zuid-Italië.

De devotie die daar ontstaan is, maakte hem tot **patroonheilige van de zeevaarders** (dus de boot klopt, zij het zonder 'stoom').

In Antwerpen kon je hem aanroepen in de Schipperskapel, op de hoek van de 'Lange' en 'Korte' straat met die naam (oei, klopt dat met die meisjes toch?). Door al die legenden groeide hij in de Lage landen uit tot kindervriend bij uitstek. En in Amsterdam, weer een havenstad, wordt hij dé gevierde heilige bij uitstek: 'dé Sint'. Daar zijn in feite ook twee kerken naar hem genoemd. En van Amsterdam ging Sint-Nikolaas mee naar Nieuw Amsterdam, werd hij er 'Santa Claus' om tenslotte te eindigen als 'kerstman'...

Nu weet je wel uit het grote wapenschild op de voorgevel van het stadhuis dat Zuid-Italië of 'het koninkrijk Napels' onder Spaans bestuur viel; dus zeiden wij hier in de Nederlanden dat 'hij uit Spanje' kwam. Zo kan je met enige rek 't wel doen kloppen.

In Spanje zelf kent men Sint-Nicolaas niet. Daar zijn het de drie 'koningen' die op 6 januari (nog wel op een officiële feestdag) niet alleen - getrouw het Bijbelverhaal - de kleine Jezus geschenken komen brengen (goud, wierook en mirre), maar ook heel wat leuks voor alle kinderen.

Jammer genoeg, voor de kinderen, zijn de marionetten vertrokken uit de kleine toneelzaal van Poppenschenouwborg Van Campen. Weer een mooi stuk Antwerpse folklore dat teloor is gegaan!

Web: <https://www.heiligen.net/heiligen/12/06/12-06-0350-nicolaas.php>

Camino: Lange Nieuwstraat > Sint-Katelijnevest > Minderbroedersruï > Keizerstraat

De Heer des huizes werd meermaals geportretteerd, zowel door Rubens als door Antoon van Dyck. **Nicolaas II Rockox** (1566-1640) is dan ook niet de minste: een grondig gevormde jurist, meermaals schepen (al op zijn 28ste) en buitenburgemeester, en in de adelstand verheven. Rubens schilderde meer dan één portret van. Zo kon je hem zien als deken van de kolveniersgilde op *'De Kruisafneming'* (Kathedraal). Voor onze grootmeester was Rockox een mecenas, een bemiddelaar, een intellectuele gesprekspartner én een vriend.

Ook **Adriana Perez** is vereeuwigd door Rubens' portretkunst, zij het enkel als echtgenote op hun beider epitaaf. Net als haar echtgenoot staat zij halflijfs en voornaam op een zijpaneel van *'De verrezen Christus door de apostelen herkend'* (1615, KMSKA). Dit drieliuk bij hun graf in de Minderbroederskerk getuigde van hun diep geloof in Gods eeuwige liefde.

Adriana Perez (1568-1619) was dochter van Luis Perez (1532-1601), Spaans edelman, bankier en financieel agent van de koning, groothandelaar, gehuwd met Maria van Berchem, even goed van adel. Het gezin heeft gewoond aan de Keizerstraat, huidig nr. 16 (Ambtmanstraat 3). In 1679 woonde daar nog Antonio Perez (vertaal je dat, dan krijg je 'Peeters'). De ouders van Luis kwamen uit Spanje en waren waarschijnlijk *conversos*, joden die het katholieke geloof, uit overtuiging of onder druk, hadden aangenomen.

In 1589 huwt Adriana haar buurjongen, Nicolaas, eveneens uit een welgestelde familie. De akten hebben het huwelijkscontract bewaard dat in huidige termen 'scheiding van goederen met gemeenschap van aanwinsten' zou luiden. Wie de bruidsschat wil omrekenen naar euro's komt gemakkelijk boven de € 300.000 uit. Na de erfenis van haar moeder, kopen de echtelieden de huidige huisnummers 10 ('de Gulden Rinck') en 12 (naamloos, bestemd voor het huispersoneel).

'De vrouw' was in de Lage landen verre van rechteloos: handel drijven, alleen reizen, het huishouden én het huishoudboekje bestieren er was niks ongewoon aan.

Het echtpaar bleef kinderloos; Adriana (+1619) begiftigde in haar testament kloosters, behoeftigen en studenten. Nicolaas zou later gelijkaardige genereuze beschikkingen formuleren en 24 studiebeurzen financieren.

In dit bekoorlijke museum Snijders&Rockoxhuis dat een familiale gezelligheid uitstraalt, kan je het hoofd van Nicolaas bewonderen (1641, Thomas Willeboirts Bosschaert) en de Rubensportretten van de aartshertogen Albrecht en Isabella (1615).

In de binnentuin tref je **appelsienbomen** aan ('appeltjes van oranje', oranges, naranjas). Nu vind je die in elk tuincentrum om de hoek. Maar in de 17de eeuw waren deze vruchten peperduur. Afkomstig uit China – vandaar gekend als 'Chinese appels', sinaasappels of appelsienen – waren ze via de Middellandse Zee tot bij ons gekomen. Maar eerder nog dan voor de vrucht als zodanig, waren ze gegeerd om hun jaarlijkse bloesemparfum – hoe kortstondig die ook mocht zijn (ongeveer een week). Wees gerust: overwinteren doen ze in de kelder.

De hogere huisnummers van de Keizerstraat, 16-18, dragen ook de huisnaam 'Het wapen van Spanje' (1563).

Web: <https://www.snijdersrockoxhuis.be/over-het-museum/tijdslijn> Chronologie

Web: <https://www.snijdersrockoxhuis.be/> / > Vaste opstelling > Den Gulden Rinck > Kamer 2 De Cleyn Salette

Camino: Keizerstraat > Prinsesstraat > Pieter van Hobokenstraat

Pieter Van Hobokenstraat 9, gevelbeeld Nuestra Señora de la Soledad om de eenzaamheid te doorbreken

Enkele straten verder ontmoeten we een echte Spaanssprekende Madonna. In een kastje prijkt Onze-Lieve-Vrouw van de eenzaamheid (1691), gekleed in een bruine mantel (met sluiting vooraan).

Dat kledingstuk helpt ons op weg: de sobere monnikspij of nonnenhabijt verwijst naar de miniemen, een tak van de minderbroeders/franciscanen. Die hadden hun klooster op de Meir, hoek Kolveniersstraat. (vandaag is er nog een franciscanengemeenschap vlakbij, aan de Ossenmarkt)

Aan dat historische klooster op de Meir was ook een broederschap van 'Nuestra Señora de la Soledad' verbonden, in 1643 gesticht als filiaal van het gelijknamige Madrileense koninklijke hoofdhuis. Niet verwonderlijk dat het vooral Spaanse kooplieden en militairen waren die de dienst uitmaakten en wellicht dit beeld in hun jaarlijkse Goede-Vrijdagprocessie meedroegen. Het accent op Maria's eenzame lijden bij Jezus' dode lichaam is een typisch Spaanse devotie.

Aan de Sint-Nicolaasplaats kon je al zien hoe de ambachten en gilden tijdens het Ancien régime voor hun behoeftige gezellen of nabestaanden zorgden, zodat ook hún eenzaamheid kon doorbroken worden.

Web 'Voor Kruis en Beeld vzw' > <http://www.verbeelding.be/index.php/component/content/article/11-beeldenpatrimonium/216-vkb1-0124>

Camino: Pieter van Hobokenstraat > Ossenmarkt > Rodestraat > Paardenmarkt

Paardenmarkt 89, Godshuis Almaras

Achter de zuil met Madonnabeeld 'Onze-Lieve-Vrouw der Stilte', bevindt zich het godshuis 'Almaras'.

Kort na 1477 werd het opgericht door Mattheus van de Waeyere en zijn echtgenote Elisabeth Claus. om twaalf oude vrouwtjes of weduwen te herbergen. Het was oorspronkelijk ingericht voor twaalf vrouwen. Men sprak dan ook over het "Weduwen Zwaeyers Godshuys". Toch is er slechts sprake van "seven heerdsteden".

Door hun dochter, Francesca de Waeyere, echtgenote Alvaro Almaras, en hun kleinkinderen Franciscus en Anna, worden er verder geïnvesteerd om de woningen te verbeteren. Ook wordt de dotatie aangedikt en dat verklaart waarom het sedert 1550 de naam droeg van haar echtgenoot, Alvaro Almaras. Het sociaal-caritatieve initiatief duidt op grondige 'inburgering' door huwelijksbanden.

Almaras is overigens een bekende naam in de oud-Antwerpse geschiedenis. Alvaro Almaras trouwt in 1508 voor de tweede maal met Anna van Boulaer en uit dit huwelijk spruiten Filippus Almaras, kanunnik van de Onze-Lieve-Vrouwekerk en ridder Alvarez Almaras, eerste burgemeester van Antwerpen in 1558.

In 1550 wordt het beheer van het godshuis aan de Armenkamer overgedragen.

Dankzij aalmoezen, die in de stad worden rondgehaald, kan het complex in 1838 worden herbouwd. De huisjes netjes rondom een graspleintje geschaard, zijn alle van hetzelfde type en hebben een verdieping.

In het begin van de 20ste eeuw bevat het zestien plaatsen voor oude echtparen.

De omgeving van de Paardenmarkt staat bekend als de 'Iberiewijk' omdat Spaanse en Portugese vrachtwagenchauffeurs hier neerstreken, nabij de oude haven. Om die reden ontstonden hier ook de zuiderse eethuizen, waarvan sommige zich ondertussen een stevige gastronomische reputatie hebben verworven.

Web 'Voor Kruis en Beeld vzw' > <http://www.verbeelding.be/index.php/alle-beelden/2000-postcode/11-beeldenpatrimonium/192-vkb1-0118>

Camino: Paardenmarkt > Italiëlei

Aan de 'leien' beland staan we voor het grootste en tegelijk meest onzichtbare relict uit de eeuwen die we delen met Spanje. De oorlogsdreiging tussen de verschillende gewesten van de Nederlanden, met name vanwege de Gelderse benden aangevoerd door Maarten van Rossum in 1542, maakten het hoogdringend nodig de stad met haar opkomende handel en welvaart te beschermen. Ondernemer Gilbert van Schoonbeke ondernam de 'werf van de eeuw', legde een wal aan met verschillende bastions en een handjevol poorten, conform de Italiaanse vestingbouw van die dagen. In ruil mocht hij als projectontwikkelaar de uitbreiding 'Nieuwstad' vormgeven, vandaag tussen de Schelde en het Eilandje tot aan de Noorderlijn.

Nog voor het autotijdperk eiste een vlot binnenstedelijk verkeer de sloop van die wallen tussen 1864 en 1881 (tegelijk legde Brialmont een nieuwe militaire ring rond de stad). Met de aanleg van de Noorderlijn hebben onze boulevards een zoveelste opfrissing ondergaan.

Noordwaarts kan je naar de enige stadswijk die een Spaanse havenstad eert: **Cádiz**, met twee tramhaltes 'Cadix' op lijn 24 en gepland aan het nieuwe ziekenhuis 'ZNA Cadix' op lijn 1. Einde 16de-begin 17de eeuw was er in die Zuid-Spaanse havenstad een ruim contingent Vlamingen en Brabanders aanwezig waren. De testamenten van 700 kooplieden verwijzen naar steden Antwerpen, Brugge en Gent, maar ook naar kleinere plaatsen: zoals Koekelare, Zonnebeke, Rupelmonde en Okegem.

De wijk die een reconversie is van de oudste havenbuurt, kent wel meer straatnamen die verwijzen naar onze partners, de havensteden. Vlakbij het MAS is ook de Sint-Laureiskaai de naam van een Spaanse verdedigingsschans gedateerd 10 augustus 1601 (denk aan San Lorenzo del Escoriál).

Zuidwaarts kan je wandelen of trammen tot het nieuwste Antwerpse **stadsplein voor de Opera** (ingehuldigd 8 december 2019). Het ontwerp voor dit plein is het laatste dat Spanjaard Manuel de Solà-Morales uittekende. Hij heeft er viereuhalfjaar aan gewerkt en liet zich met de maquette fotograferen, samen met zijn kleinzoon, dagen voor zijn overlijden in 2012.

Loop je nog een eind zuidwaarts, dan kan je de zorgvuldige graad van afwerking van de Spaanse wallen van dichtbij zien. Aan de **Frankrijklei**, in de parkeergarage ter hoogte van de Nationale Bank, ondergronds, is een deel van de flank van het Sint-Jorisbastion heropgebouwd met de harde witte stenen om metalen projectielen te kunnen weerstaan.

Had men in de 19de eeuw één onderdeel bewaard van de wallen, dan verdiende de Sint-Jorispoort, d.i. de Keizerlijke, zeker die eer; een vergelijkbaar monument, van dezelfde Italiaanse ontwerpers, moet je vandaag gaan zoeken in Zadar (Kroatië), bij de Porta de Terraferma/Kopnena Vrata (1541).

Camino: Italiëlei (noordwaarts) > Noorderplaats

OF (zuidwaarts) > Kipdorpbrug > Operaplein > Frankrijklei

Middelheimmuseum - escultura moderna

Middelheimlaan 61, 2020 Antwerpen

Vandaag bezit het Openluchtmuseum voor beeldhouwkunst Middelheim een tiental sculpturen van Spaanse beeldhouwers uit de 20ste eeuw.

Als uitgesproken modern werk geldt **'De Profeet'** (1933) van **Pablo Gargallo**, een van de meest opvallende stukken uit de collectie (online zichtbaar). De uitgesneden holtes, echo's van de luidkeels sprekende mond, bezorgen het werk juist meer inhoud; de catalogus spreekt zelfs van 'barokke bewogenheid'.

<https://www.middelheimmuseum.be/nl/pagina/pablo-gargallo-spanje>

Naar het einde van de 20ste eeuw, kwamen realistische afbeeldingen opnieuw op de voorgrond. Zo **'Ursula'** (1965) van **Julio L. Hernandez** als een contrast met het vorige object. De kunstenaar wou naar eigen zeggen een personage van deze tijd weergeven, met een zekere terughoudendheid (zie de hand die de regenjas en de handtas klemt; het beeld kwam terecht op de omslag van een roman: Pol Hoste, Vrouwelijk enkelvoud (1987).

Een werk van hier met historische verwijzing naar de 15de en 16de eeuw, is de fantasierijke **'De Saraceen'** (1958) van Roel D'Haese, met opnieuw 'barokke' maar hedendaagse vormgeving van een helm, schild en vizier. De kunstenaar had dit werk graag opgesteld gezien in een lege nis, ergens in de stad, waar door beeldstormerij werken verdwenen waren.

<https://www.middelheimmuseum.be/nl>

Camino: tram 15 Metro Opera > halte Koninklijkelaan of bus 21 Quellinstraat perron 1 > halte Lindendreef

Buiten het centrum: straten met Spaanse connecties

Moe gestapt van deze wandeltocht? Keer je huiswaarts? Misschien woon je wel in de buurt van één van de volgende straten of wijken met Spaanse connecties?

- 2000 Spanjaardsteeg (naam uit 1905, terzijde Van Schoonbekeplein, naar een huiseigenaar Niclaes Rodrigues)
- 2018 Albertstraat & Isabellalei (onze aartshertogen)
- 2018 Charlottalei (de onfortuinlijke dochter van Leopold I, keizerin van Mexico, weggekijnd in het kasteel van Bouchout-Meise)
- 2018: Fortuinstraat & Goedehoopstraat: de twee met springstof volgeladen schepen die op de blokkadebrug van Farnese werden afgestuurd (zoals nu de Waterbus naar Lillo vaart, voorbij de Farnesebrug van vandaag, op de N 450 over de Kallosluis).
- 2018 Sint-Laureisstraat & Sint-Laurentiuskerk
- 2030 Amerikadok (omvat Noord, Centraal en Zuid)
- 2030 Argentiniëlaan, Columbia-, Honduras-, Lima-, Malaga- en Montevideostraat, Tampicoplein (in het havengebied en wijk Luchtbal)
- 2040 Zandvliet: Spaansemolenstraat (naamgeving in 1959)
- 2050 Alexander Farneseplein (de bekwame generaal, zo militair als diplomatiek, zoon van Margareta van Parma)
- 2050 Louis Frarynlaan (zie uitleg bij de Kathedraal)
- 2100 Deurne: De Sevillastraat (naar Margareta de Sevilla, echtgenote van Jan Stevens Comminetto)
- 2170 Merksem, Ferdinandusdijkstraat (naar de landvoogd, broer van Filips IV, 1633-1641)
- 2600 Berchem, de Villegasstraat & -park (ook plein in 2150 Borsbeek), naar een uit Spanje afkomstige familie, in de Zuid-Nederlandse adel bekend met takken 'de Clercamp' en 'de Saint-Pierre-Jette'. Diego de Villegas (+1561) wordt genoemd in een aankoopakte van 21 maart 1536 over een partij **peper**, ook niet toevallig!
- 2660 Hoboken, Madridstraat (in een wijk met allemaal hoofdsteden)
- wijk Schoonbroek (Ekeren). Tweekronenstraat (alliantie tussen Franse en Spaanse troepen tijdens de Ekerse veldslag 30 juni 1703); Successiestraat (oorlog 1701-1713, bezegeld door de Vrede van Utrecht).

Of woont u in een grensgemeente? Kijk even op de kaart: de schijnbaar willekeurig kronkelende Nederlandse grens is de militaire bestandslijn die in 1648, Staats en Spaans, Noord en Zuid, definitief scheidde (tot 1815-1830).

Web: <https://www.delijn.be/nl/haltes/>

Gastronomisch import

In elke supermarkt en verspreid in het oude stadscentrum

Niet van herkomst uit het Iberisch schiereiland, maar wel dank zij de Spaanse verovering van Amerika, leggen we bijna elke dag aardappelen op ons bord, eten we dikwijls tomaten als groente, genieten we van chocolade of cacao drank en (gelukkig steeds minder) van een tabaksproduct.

Zolang *El Valenciano* in de Zirkstraat bestond, hadden we een uitgelezen adres voor Spaanse import; ondertussen vind je in de supermarkt, afdeling Spanje, lekkernijen zoals *dulce de membrillo*, paté van kweeperen die het naar Spaanse gastronomie mogelijk maakt hartig en zoet te combineren. Want de *manchegokaas*, de *chorizoworst*, de specialiteiten van varkensvlees en de sherry (*jérez*) staan al niet meer apart maar tussen de andere voedingswaren, net zoals de sinaasappelen.

Naam en adres van Spaanse restaurants/bars	Webpagina
El Puerto, Waalse kaai 25	https://elpuerto.be/
Gustu, Verschansingstraat 8	https://www.restogustu.be/
Comocomo, Kammenstraat 75	http://www.comotapas.com/comotapas-en/index.html
Mesa, Kloosterstraat 99	
La Boqueria, Scheldeken 7	http://www.boqueria.be/
De Negen Vaten, Zand 1	https://denegenvaten.be/
Don Tacos, Melkmarkt 6	
Tapa Bar, Pelgrimstraat 21	http://www.tapa-bar.be/
Corazón de melón, Vlasmarkt 14	https://corazondemelon.bpox.be/
De Tapas, Grote Markt 23	https://www.detapas.be/
Café Tapas Bar Amberes, Sint-Paulusplaats	https://cafe-tapas-bar-amberes.webnode.be/
Mama Matrea, Lange Nieuwstraat 23	
El Sabor, Italiëlei 32	https://elsabor.be/
Galicia, Paardenmarkt 123	
Las Mañas, Ankerrui 42/Tunnelplaats	https://www.lasmanas.be/

Overzicht van de Spaanse Habsburgse vorsten - van het begin tot Vrede van Utrecht en Vrede van Rastatt

Verbinding met huis Habsburg	Belangrijke data
x echtgenoten	°geboorte, in functie als vorst, NL: de historische Nederlanden ES: het historische en huidige Spanje + overlijden
Maria van Bourgondië x Maximiliaan van Oostenrijk	° 1457 Brussel; hertogin 1477; +1482 Brugge ° 1459; 1482 regent; 1493 keizer; +1519
Filips 'de Schone' x Johanna van Castilië (de Waanzinnige)	°Brugge 1478; vorst (NL) 1493; koning (ES) 1504; + Burgos 1506 ° 1479; koningin (ES) 1504; +1555
Karel V (I in Spanje) x Isabella van Portugal	° Gent, 1500; vorst (NL) 1515; koning (ES) 1516; keizer 1519, kroning 1530; troonsafstand 1555; + 1558 ° 1503; +1539
Filips II x1 Maria van Portugal x2 Mary Tudor x3 Isabelle de Valois x4 Anna van Oostenrijk	° Valladolid, 1527; vorst (NL) 1555; koning (ES) 1556; + 1598 San Lorenzo del Escorial °1527; +1545 °1516; +1558 °1545; +1568 °1549; +1540
Aartshertogen Infante Isabella Clara Eugenia x Albrecht van Oostenrijk	°1566 Segovia; soeverein (NL) 1598-1621; gouvernante (NL) 1621; + Brussel 1633 °1559; soeverein (NL) 1598; + 1621
Filips III x Margaretha van Oostenrijk	° Madrid, 1578, koning (ES) 1598-1621, + 1621
Filips IV x Elisabeth van Frankrijk x Anna Maria van Oostenrijk	°1605; koning (ES) 1621; +1665
Karel II	°1661; koning (ES) 1665; + 1700
Filips V (huis Bourbon= huidige Spaanse dynastie) x1 Marie-Louise van Savoye x2 Elisabeth Farnese	°1683; koning (ES) 1700; +1746 (1713-'14: naar Oostenrijkse Habsburgers)
Karel VI (Oostenrijkse tak huis Habsburg) x Elisabeth van Brunswick	°1685; soeverein (NL) 1711; + 1740